

TAKSİRLİ SUÇLARIN TEORİK YAPISI VE BU BAĞLAMDA İŞ KAZALARINDAN KAYNAKLANAN CEZAİ SORUMLULUĞA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

The Theoretical Structure Of Negligent Offences And The Relevant Evaluations On The Criminal Liability Arising From Occupational Accidents

Prof. Dr. Mahmut KOCA*
Prof. Dr. İlhan ÜZÜLMEZ**

Özet: Suç teşkil eden haksızlıkların asıl işleniş şeklini kast oluşturmaktadır. Taksir, suç teşkil eden haksızlıkların istisnai bir işleniş biçimidir. Taksirin istisnai bir sorumluluk şeklini oluşturması, taksirle işlenebilen suçların unsurları ve ceza sorumluluğunun diğer şartları yönünden farklı değerlendirmeye tabi tutulmasını gerektirmektedir. Nitekim Türk Ceza Kanununun (TCK) 22. maddesinde bu değerlendirmeye esas teşkil edecek özel hükümlere yer verilmiştir.

Taksirin esasını belli bir fiilin icrasıyla bağlantılı olarak öngörülen objektif dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlali oluşturmaktadır. Objektif dikkat ve özen yükümlülüğünün içeriği, icra edilen faaliyetin ilgili olduğu alana göre farklılık arz edebilmektedir. Kişiden beklenen dikkat ve özenin ne olduğu hususu kimi zaman pozitif hukuk kurallarıyla kimi zaman da müşterek tecrübeye göre belirlenmektedir.

Dikkat ve özen yükümlülüğü, sosyal hayatın devamı açısından icrası zorunlu olan tüm faaliyet alanları bakımından geçerlidir. Çalışma hayatı, dikkat ve özen yükümlülüğünün önem arz ettiği ve etkisini hissettirdiği geniş bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma hayatında iş kazası olarak tezahür eden dikkat ve özen yükümlülüğü ihlali, somut olayda failin bu yükümlülüğünün ihlaline ilişkin subjektif durumuna göre farklı şekilde sorumluluğunu gündeme getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Taksir, dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlali, iş kazası, kusurluluk,

Abstract: Intentional conducts are the principal form of committing criminal wrongdoings. Negligence is an exception. The fact that the negligence constitutes an exceptional form of criminal liability requires that negligent offences be evaluated differently in terms of their elements and other conditions of criminal responsibility. Hence, article 22 of the Turkish Penal Code (TCK) includes special provisions that constitute the basis for this analysis.

The breach of an objective duty of care which can be foreseen with respect to a particular act forms the basis of the negligence. The content of the objective duty of care may differ according to the field of activity. Determination of the duty of care is sometimes made by legal provisions and sometimes pursuant to the general rule of common experience.

The duty of care applies to all areas of activity related to the continuity of social life. Professional life is a broad area where the duty of care has importance and makes its impact felt. The breach of the duty of care which appears as the occupational accident in professional life calls forth different criminal liability in each particular case according to the perpetrator's specific situation concerning the violation of this duty.

Keywords: Negligence, breach of the duty of care, occupational accident, culpability.

* İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi
ORCID ID: 0000-0002- 4804 - 0656

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi
ORCID ID: 0000-0002-3668-7110

Makale Geliş Tarihi: 17/05/2020, Makale Kabul Tarihi : 29/05/2020

I- GİRİŞ

Ceza hukukunda, fiil olmaksızın haksızlık olmaz, haksızlık olmaksızın kusur olmaz, kusur olmaksızın da ceza olmaz kuralı geçerlidir. Dolayısıyla ceza sorumluluğunun esasını bir kişi tarafından gerçekleştirilen ve haksızlık teşkil eden fiil oluşturmaktadır. Buna göre, iş kazalarından kaynaklanan cezai sorumluluktan bahsedilebilmesi için suç teşkil eden haksızlık oluşturduğunu tespit edebildiğimiz bir iş kazasının (fiilin) bulunması gerekir.

Ceza hukukunda objektif sorumluluk kabul edilmemektedir. TCK'nın 21. maddesine göre, suçun oluşumu kastın varlığına bağlıdır. Dolayısıyla haksızlık teşkil eden fiiller kural olarak kasten gerçekleştirilirler. Ancak kanunda açıkça gösterilen hallerde ise, taksirle gerçekleştirilen bir haksızlıktan dolayı da ceza sorumluluğu söz konusu olabilir (TCK m. 22). Buna göre, cezai sorumluluğunun temelinde, kasten veya taksirle gerçekleştirilen ve haksızlık teşkil eden bir fiil bulunmaktadır. Böyle bir fiili hukuka uygun hale getiren bir nedenin bulunmadığı ve nihayetinde bu fiili gerçekleştiren kişinin kusurlu addedilebildiği hallerde ise, ceza sorumluluğunun şartlarının oluştuğundan bahsedilmektedir.

Buna göre iş kazalarından kaynaklanan cezai sorumluluk da kasti veya taksirli bir davranışla iş kazasına sebebiyet verildiği ve bunun sonucunda belli hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde söz konusu olabilir. Hemen belirtelim ki, kasti bir davranışla iş kazasına sebebiyet verilmesi istisnai bir durumdur. İş kazası denildiğinde daha ziyade taksire dayalı sorumluluğun şartlarının oluşup oluşmadığı tartışılmaktadır. Kısacası iş kazalarında taksirli sorumluluk esas, kasti sorumluluk ise istisnai bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

II- TAKSİRLİ SUÇLARIN YAPISI

Yukarıda da belirtildiği üzere haksızlık teşkil eden fiiller ya kasten ya da taksirle işlenirler. Taksirle işlenen fiiller de kasti fiiller gibi hukuk toplumunun varlığı ve devamı bakımından vazgeçilmez nitelikteki hukuki değerlerin korunması amacına hizmet eden davranış normlarını ihlal ederler¹.

Bir insan hareketine fiil özelliğini kazandıran unsurlar taksirli fiiller bakımından da geçerlidir. Dolayısıyla ancak yönlendirici irade ürünü olan ve belli bir amaca matuf olarak gerçekleştirilen hareketler, taksirli suçlar bağlamında yapılacak tipiklik değerlendirmesine konu olabilir². Buna göre, taksirli suçlarda da hareket gaî, yani belli bir amaca yöneliktir. Ancak gailiğin ilişkin olduğu husus itibarıyla kasti ve taksirli

¹ Maurach, Reinhart/ Gössel, Karl Heinz/Zipf, Heinz, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, Band 2, 7. Auflage, Heidelberg, 1989, § 42, kn. 4- 6; Koca, Mahmut /Üzülmez, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, 2019, 12. Baskı, s. 189-190.

² Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, 2011, 15. Bası, s. 168-169.

hareketler birbirinden ayrılmaktadır. Kasten işlenen suçlardan farklı olarak taksirli suçlarda fail, suç tipindeki maddi unsurları, özellikle neticeyi gerçekleştirmeye yönelik bir irade ile hareket etmemektedir. Taksirli suçlarda yönlendirici irade, kural olarak ceza hukuku bakımından önem taşıyan bir neticeye yönelik değildir³. Taksirli suçlarda hareketin yöneldiği netice, tipikliğin dışındaki bir neticedir⁴. Bu nedenle, taksirli suçlarla kasti suçlar arasında neticenin ifade ettiği haksızlık bakımından esaslı bir farklılık yoktur. Örneğin kasten öldürme ile taksirle öldürme bakımından neticenin ifade ettiği değersizlik aynıdır. Zira her ikisinde de kişinin yaşamı sona ermektedir. Ancak hareketin ifade ettiği haksızlık bakımından iki hareket şekli arasında farklılık söz konusudur⁵.

Taksirin cezalandırılması, kişinin belirli bir amaca yönelik olarak icra ettiğini davranışını olması gerektiği gibi yönlendirememesine dayanmaktadır⁶. Taksirli fiillerin cezalandırılmasının nedeni, kişinin riayet ettiği takdirde belli hukuki değerlerin ihlalinden kaçınmasını sağlayacak dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlal etmesidir.

İşlediği fiille ilgili dikkat ve özen yükümlülüğünün varlığına rağmen, bu fiilin icrası bağlamında gereken dikkat ve özeni göstermeyerek, lüzumlu tedbirleri almayarak bir neticeye sebebiyet veren kişi, neticeyi istemediği halde sorumlu tutulmaktadır. Taksirli suçlarda fail, hukuk düzeninin kişiye yüklediği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davrandığı için hukukun önemseydiği bir neticeye sebebiyet vermektedir⁷.

Örneğin A aracıyla limitin üzerinde bir hızla seyir halindeyken yola kontrolsüz bir şekilde çıkan yaya B'ye duramayarak çarpar ve yaralanmasına sebebiyet verir.

Bu olayda failin amacı B'yi yaralamak değil, aracıyla bir yerden diğer bir yere gitmektir. Araç kullanmak, hukuk düzeninin yasakladığı bir husus değildir. Ancak Karayolları Trafik Kanununda ve ilgili diğer mevzuatta araç kullanırken uyulması gereken bir takım kurallara yer verilmiştir (KTK m. 46 vd.; Karayolları Trafik Yönetmeliği m. 94 vd). Bunlardan biri de araçla hareket halindeyken güvenli seyir için öngörülmüş olan hız sınırlarına uymaktır (KTK m. 50, KTY m. 100). Ancak somut olayda A, bir yerden diğer bir yere gitmek için icra ettiği hareket sırasında öngörülen hız sınırının üstünde seyrettiği için (özen yükümlülüğünün ihlali) B'nin yaralanmasına sebebiyet vermiştir. Bu

³ Welzel, Hans, *Das Deutsche Strafrecht*. Eine systematische Darstellung, 10. Auflage, Berlin, 1967, s. 125.

⁴ Maurach, Reinhart/Zipf, Heinz, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, Band 1, 7. Auflage, Heidelberg, 1989, § 16, kn. 45.

⁵ Ebert, Udo, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 3. Auflage, Heidelberg, 2001, s. 163.

⁶ Maurach/Zipf, § 16, kn. 48; Stratenwerth, Günter/Kuhlen, Lothar, *Strafrecht Allgemeiner Teil I*, Die Straftat, 5. Auflage, Köln-Berlin, München, 2004, § 15, kn. 3.

⁷ İçel, Kayıhan, *Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk*, İstanbul, 1967, s. 138; Önder, Ayhan, *Ceza Hukuku Dersleri*, İstanbul, 1992, s. 315; Ebert, s. 163.

olayda B de kontrolsüz bir şekilde yola girerek dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlal etmiştir (KTK m. 68, KTY m. 138).

Taksirli suçun haksızlık unsurunu özene aykırı davranışlar oluşturmaktadır. Bu yükümlülüğü ihlal etmesi nedeniyle failin kişisel olarak kınanıp kınanamayacağı hususu ise kusurluluk bağlamında değerlendirmesi gereken bir konudur. Dolayısıyla taksirli suçlar bağlamında önce dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlalinin (haksızlık tipi) söz konusu olup olmadığı değerlendirilecek, böyle bir ihlalin tespitinden sonra ise objektif olarak öngörülen özen yükümünün, kişisel olarak fail bakımından onun zekâ durumuna, eğitimine, maharet ve kabiliyetine, tecrübesine ve sosyal konumuna göre de öngörülebilir ve gereklerinin yerine getirilebilir olup olmadığı araştırılacaktır (kusur tipi)⁸.

Buna göre, **taksir, uygulamanın kabul ettiği şekliyle, salt bir kusur şekli değildir**⁹. Taksir, haksızlık teşkil eden fiilin bir işleniş biçimidir. Kusur ise, fail hakkında gerçekleştirdiği taksirli davranış nedeniyle kınama yargısında bulunulmasıdır¹⁰. Taksirli suçlarda da kusur yargısının konusu, failin kınanmaya değer (muaheze edilebilir) hukuk anlayışı oluşturmaktadır.

Hemen belirtelim ki, Yargıtay klasik suç teorisinin etkisiyle, taksiri halen bir kusur türü olarak değerlendirmektedir¹¹. Bu kabul ve uygulama

⁸ Jescheck. Hans-Heinrich/Weigend, Thomas, *Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil*, 5. Auflage, Berlin, 1996, s. 565; İçel, Kayhan /Sokullu-Akıncı, Fusun/ Özgenç, İzzet/Sözür, Adem/Mahmutoglu, Fatih Selami/Ünver, Yener, *İçel Suç Teorisi*, İstanbul, 2002, 2. Bası, s. 249; Maurach/Zipf, § 17, kn. 11.

⁹ “Bozma ilamına uyularak yapılan yargılamaya, toplanıp karar yerinde gösterilen delillere, mahkemenin kovuşturma sonuçlarına uygun olarak oluşan kanaat ve takdirine, incelenen dosya kapsamına göre, sanıkların eksik inceleme yapıldığına, kusurları olmadığına, mağdurun kendi kusurlu davranışı ile kazanın gerçekleştiğine, kazadan kendileri gibi işçilerin sorumlu tutulamayacağına, somut delil elde edilemediğine, lehe hükümlerin uygulanmadığına, CMK'nın 231. maddesinin uygulanmamasına, cezanın ertelenmemesine ilişkin sair temyiz itirazlarının reddine,” Yarg. 12. CD, 10.07.2019, 770/8366.

¹⁰ Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 315; İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözür/Mahmutoglu/Ünver, *Suç Teorisi*, (2), s. 248.

¹¹ “20.07.2011 tarihinde saat 10.50 sıralarında yerleşim yeri içerisinde, gündüz vakti, açık havada, 10,5 metre genişliğinde refüjle bölünmüş tek yönlü, asfalt kaplamalı, düz ve eğimsiz yolda, trafik ışıklarının bozuk olmadığı ışık kontrollü kavşakta, Ankara istikametinden Konutkent istikametine doğru seyir hâlinde bulunan ve sola dönmek isteyen sanığın sevk ve idaresindeki aracın, Eskişehir istikametinden Ankara istikametine seyreden katılan ...'in sevk ve idaresindeki araç ile çarpıştığı ve çarpışmanın etkisiyle savrulurak Eskişehir istikametine dönmek üzere kırmızı ışıkta bekleyen mağdur ...'in sevk ve idaresindeki araca çarptığı, çarpışma sonucunda meydana gelen trafik kazası sonucunda katılan ...'in aracında bulunan katılan ...'nin yaralandığı, sanık ile katılan ...'in her ikisinin de olay esnasında kendilerine yeşil ışık yandığını iddia ettikleri olayda;

12.07.2012 tarihli bilirkişi raporu ile 16.01.2013 tarihinde Adli Tıp Kurumu Trafik İhtisas Dairesince düzenlenen bilirkişi raporunda, kavşakta ışık ihlali yapan sürücünün kim olduğu hususunda somut bir belirleme yapılmadığı, terditli düzenlenen bu

yeni ceza adaleti sistemi oluşturulurken benimsenen teorik kabullere ve buna göre şekillendirilen pozitif düzenlemelere aykırıdır.

Taksirin kusur türü olarak değerlendirmeye tabi tutulması her şeyden önce TCK'nın taksir başlığını taşıyan 22. maddesinin kurgusuyla çelişmektedir. Nitekim bu hususu madde gerekçesindeki açıklamalardan anlamak mümkündür. Örneğin bu maddenin beşinci fıkrasında birden fazla kişinin taksirle işlediği suçlarda, herkesin kendi kusurundan dolayı sorumlu olacağı belirtilmiştir. Böylelikle taksirin ve kusurun birbiriyle ilgili ve fakat farklı hususlar olduğuna işaret edilmiştir. Nitekim bu anlayışa uygun olarak Ceza Muhakemesi Kanununun "*Duruşmanın sona ermesi ve hüküm*" başlığını taşıyan 223. maddesinin ikinci fıkrasının "c" bendinde "*yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması*" şeklindeki düzenlemeyle taksirin haksızlık teşkil eden failin işleniş biçimi olduğu belirtilmiştir. Buna göre, yüklenen suç açısından failin taksiri yok ise "*beraat kararı*", buna karşılık, taksiri var ve fakat örneğin zorunluluk hali nedeniyle kusurlu addedilemiyor ise "*kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı*" verilecektir (CMK m. 223, f. 3, b). Kanunlardaki açık düzenlemelere rağmen 765 sayılı Kanunun etkisi altında oluşturulan içtihatlar, yeni TCK'nın getirdiği yeniliklerin hayata geçmesini geciktirmekte, 765 sayılı Kanuna göre oluşturulan müktesebatin hiçbir şey değişmemiş gibi uygulanmaya devam etmesine neden olmaktadır.

5237 sayılı TCK'nın öngördüğü sistem çerçevesinde taksirli suçları, kasti suçlarda olduğu gibi, haksızlık ve kusur ayrımı çerçevesinde analitik incelemeye tabi tutmak gerekmektedir. Taksirli suçların haksızlık içeriğini, birbiriyle sıkı bağlantı içinde bulunan üç unsur oluşturmaktadır:

- Objektif olarak emredilen özen yükümlülüğünün (icrai veya ihmali bir davranışla) ihlal edilmesi,
- Özene aykırı davranışın neticeye sebebiyet vermesi (taksirli netice suçlarında),
- Nedensellik bağı ve neticenin faile objektif isnat edilebilirliği¹².

Taksirli bir suçun tipiklik unsurunun ve dolayısıyla hukuka aykırılık unsurunun gerçekleştiği belirlendikten sonra, failin davranışının hukuka aykırılığını (özen yükümlülüğüne aykırı bir davranışta bulunduğunu) müşahede edip etmediği veya müşahede

raporlarda, sanığa yeşil ışık yandığının kabulü hâlinde katılan ...'in asli kusurlu, katılan ...'e yeşil ışık yandığının kabulü hâlinde ise sanığın asli kusurlu olduğunun belirtildiği, zeminde herhangi bir fren izinin tespit edilmediği, kırmızı ışıkta geçtiği ya da kavşak alanına süratli veya dikkatsiz ve tedbirsiz biçimde girdiği ya da katılan ...'i görmesine rağmen hızını azaltmadığı hususunda herhangi bir delil elde edilememesi nedenleriyle sanığın trafik kazasının meydana gelmesinde atfı kabil kusurunun bulunmadığının kabulü gerekmektedir." Yarg. CGK, 22.10.2019, 2017/12-970, 2019/617.

¹² Jescheck/Weigend, s. 565-566; Keçelioğlu, Elvan, *Taksirli Suçun Dogmatigi*, Ankara, 2015, s. 65, 113.

edebilecek durumda olup olmadığı, kusur çerçevesinde ele alınacaktır¹³. Bir iş kazasına bağlı olarak ilgililerin taksirlerinin bulunup bulunmadığının tartışıldığı hallerde, bu sistematığe bağlı olarak ceza sorumluluğunun şartlarının oluşup oluşmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir.

III- TAKSİRLİ SUÇUN UNSURLARI VE BU UNSURLARIN İŞ KAZALARINDAKİ GÖRÜNÜMÜ

A- Taksirli Suçların Kurucu Unsuru Olarak Objektif Dikkat ve Özen Yükümlülüğünün İhlali

TCK'nın 22. maddesinin ikinci fıkrasında taksirli hareket, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranmak olarak belirtilmiştir. Bu tanıma göre taksirin esasını dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlali oluşturmaktadır¹⁴.

Dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlalden, hukuk düzeninin kişilerden belli bir faaliyetin icrasıyla bağlantılı olarak uyulmasını istediği kurallara riayet edilmemesini, toplumsal yaşamda özen yükümlülüğü öngören normlara dikkat etmemeyi anlamak gerekir. Tipikliğin gerçekleşmesini müşahade etmek ve kaçınmak için kişilerden özen göstermelerini isteyen bu normlar, failin içinde bulunduğu çevrenin makul ve bilinçli bir mensubunun uyması gereken kurallardır¹⁵.

Objektif dikkat ve özen yükümlülüğünün kaynağını, toplumsal hayatın düzen içinde ve güvenli bir şekilde sürdürülmesiyle ilgili olarak kanunla veya diğer pozitif düzenlemelerle getirilen kurallar oluşturabileceği gibi, bir başkasının sağlığı, hayatı veya malvarlığı ile ilgili olarak toplumsal hayatın gerekli kıldığı genel tecrübe kuralları da oluşturabilir. Dolayısıyla **dikkat ve özen yükümlülüğünün kaynağını, hukuk normları ve müşterek tecrübe** olarak ikiye ayırmak mümkündür¹⁶.

Dikkat ve özen yükümlülüğü genellikle pozitif hukuk kurallarıyla ortaya konulmaktadır. Bu kapsamda, öncelikle TCK'da kişilerin hayatını veya vücut tamlığını korumaya yönelik dikkat ve özen yükümlülüğü öngören maddelere (m. 85, 89) yer verildiği görülmektedir. Bu düzenlemelerle taksirli fiil sonucunda bir kişinin ölümüne veya yaralanmasına veya vücut tamlığının ihlaline sebebiyet verilmesi, bu neticelere neden olan dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlal eden bütün olaylar bakımından öngörülen yaptırım olma özelliği taşımaktadır. Örneğin İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve ilgili mevzuatta öngörülen

¹³ Welzel, s. 125.

¹⁴ Heinrich, Bernd, *Strafrecht Allgemeiner Teil II*, Stuttgart, 2005, kn. 1010; Özgenç, *Genel Hükümler*, (15), s. 269.

¹⁵ Koca/Üzülmez, *Genel Hükümler*, s. 201.

¹⁶ İçel, *Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk*, s. 141; Kühl, Kristian, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 4. Auflage, München, 2002, § 17, s. 23-24; Keçelioğlu, *Taksir*, s. 77, 82.

dikkat ve özenin ihlali sonucu olan bir iş kazası nedeniyle bir kişi öldüğünde veya yaralandığında, ilgililer TCK'nın 85 ve 89. maddeleri çerçevesinde sorumlu tutulacaklardır. Bu gibi hallerde, dikkat ve özen yükümlülüğünün mahiyeti, içeriği ve kapsamı ilgili mevzuata göre belirlenecek, netice itibarıyla kazanın taksirli bir davranışın sonucu olduğu tespit edilince, TCK'nın ilgili maddeleri çerçevesinde ilgililerin cezai sorumluluğu tespit edilecektir.

TCK'da ayrıca doğrudan doğruya kişilerin hayatı ve sağlığıyla ilgili önemli olabilecek belli faaliyet alanlarıyla ilgili olarak bizzat dikkat ve özen yükümlülüğü getirildiği ve bunların suç olarak tanımlandığı görülmektedir (m. 176, 177, 178, 179, 180, 182)¹⁷.

İş kazalarına konu olan çalışma hayatında dikkat ve özen yükümlülüğüne ilişkin ilke ve esaslar kural olarak 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile bu Kanunun uygulanmasını göstermek üzere çıkarılan yönetmeliklerde belirlenmiştir. 6331 sayılı Kanun "*iş kazasını*", "*İşyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenengelli hâle getiren olay*" olarak tanımlamıştır. Bu tanım, kendisine iş hukuku hükümlerinin uygulanması zımında sonuç bağlanmak üzeri formüle edilmiştir. Dolayısıyla bu tanım kapsamına giren bir kazanın gerçekleşmesi, ceza hukuku açısından bir bağlantı noktasını oluşturur. Bu aşamadan sonra yaşanan iş kazası nedeniyle cezai sorumluluğun şartlarının oluşup oluşmadığı, kazaya konu olan iş alanına ilişkin çalışma şartlarını belirleyen mevzuat da göz önünde bulundurularak, ceza hukukunun kendi prensipleri çerçevesinde değerlendirilir.

Bir iş kazasından söz edildiğinde konunun doğrudan 6331 sayılı Kanun çerçevesinde değerlendirilmesi gündeme gelmekte ise de, iş kazasına konu olan faaliyet alanının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Zira maden işletmeciliği, inşaat faaliyetleri ve elektrik enerjisi sektöründeki faaliyetler gibi özel iş alanlarında, alınması gereken tedbirlerin bu alana özgü mevzuat ile düzenlendiği görülmektedir. Örneğin 3213 sayılı Maden Kanununda maden üretim faaliyetlerinin icrasına ilişkin kurallar; 3194 sayılı İmar Kanununda ve 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunda inşaat faaliyetleri icrasına ve yapı denetimine ilişkin kurallar; Elektrik Kuvvetli Akım Tesisleri Yönetmeliğinde elektrik kuvvetli akım tesislerinin kurulmasına, işletilmesine ve bakımına ilişkin kurallar ve bu alanlara özgü dikkat ve özen yükümlülüğü getiren normlar oluşturulmaktadır. Bu alanlarda bir iş kazası söz konusu olduğunda işçi sağlığı ve güvenliği mevzuatının yanı sıra ilgili alana özgü dikkat ve özen yükümlülüğü getiren bu kuralların öncelikle göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun kapsamına giren (m. 2) işleri yapan işverenler, "*a) Mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli*

¹⁷ Özgenç, *Genel Hükümler*, s. 270-271.

araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapar. b) İşyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyulup uyulmadığını izler, denetler ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlar. c) Risk değerlendirmesi yapar veya yaptırır. ç) Çalışana görev verirken, çalışanın sağlık ve güvenlik yönünden işe uygunluğunu göz önüne alır. d) Yeterli bilgi ve talimat verilenler dışındaki çalışanların hayati ve özel tehlike bulunan yerlere girmemesi için gerekli tedbirleri alır.” (m. 4, f. 1).

İşverenler mesleki risklerin önlenmesi ve bu risklerden korunmaya yönelik çalışmaları da kapsayacak, iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin sunulması için işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı istihdam etmekle yükümlüdür (m. 6, f. 1, a). Bir işveren tarafından iş hekimi ve iş güvenliği uzmanı olarak tayin edilen bu kişilerin temel görevi işyerinde iş sağlığı ve güvenliği bakımından alınması gereken tedbirleri belirlemektir. İşverene düşen ise, işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanının belirttiği tedbirleri almaktır. Nitekim bu husus 6331 sayılı Kanunun 8. maddesinin ikinci fıkrasında “İşverene iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili konularda rehberlik ve danışmanlık yapmak üzere görevlendirilen işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı, görev aldığı işyerinde göreviyle ilgili mevzuat ve teknik gelişmeleri göz önünde bulundurarak iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili eksiklik ve aksaklıkları, tedbir ve tavsiyeleri belirler ve işverene yazılı olarak bildirir. Eksiklik ve aksaklıkların düzeltilmesinden, tedbir ve tavsiyelerin yerine getirilmesinden işveren sorumludur. Bildirilen eksiklik ve aksaklıkların acil durdurmayı gerektirmesi veya yangın, patlama, göçme, kimyasal sızıntı ve benzeri acil ve hayati tehlike arz etmesi, meslek hastalığına sebep olabilecek ortamların bulunmasına rağmen işveren tarafından gerekli tedbirlerin alınmaması hâlinde, bu durum işyeri hekimi veya iş güvenliği uzmanınca, Bakanlığın yetkili birimine, varsa yetkili sendika temsilcisine, yoksa çalışan temsilcisine bildirilir....” şeklinde belirtilmiştir.

İşveren, işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanının yürütülen faaliyetle ilgili olarak belirlemiş olduğu tedbirleri almak, güvenli bir çalışma için gerekli organizasyonu yapmakla yükümlüdür. İşverenin yürüttüğü işin gerektirdiği tedbirleri almaması, işyeri hekiminin veya iş güvenliği uzmanının çalışma güvenliği için belirlemiş olduğu eksiklikleri gidermemesi, somut olayın özelliğine göre cezai sorumluluk açısından olası kast, bilinçli taksir ve bilinçsiz taksir tartışmasına zemin oluşturur¹⁸.

¹⁸ Oluşa ve dosya kapsamına göre; sanığın ortağı ve yetkilisi olduğu, oto yedek parça imalatı yapan A... Kalıp Makine Sanayi Dış Ticaret Ltd.Şti.'nde işçi olarak işe başlayan katılanın, görevinin fabrikanın tesviye bölümünde tezgahta çapak temizliği olduğu, işe girdikten 20-25 gün sonra bir saat kadar burç çakma makinesi olarak tabir edilen makinenin nasıl çalıştığına ilişkin eğitim gördükten sonra çapak temizleme işine devam ettiği, olay günü burç çakma makinesinde çalışmasının istendiği, makinede çalışırken elini makineye kapırdığı ve 3 ve 4. parmakları DIP eklem seviyesinden kesildiği, yaralanmasının yaşam fonksiyonlarını orta (3) derecede etkiler nitelikte ve fonksiyonel kaybın organlarından birinin işlevinin zayıflaması niteliğinde olduğu olayda, kadın olan katılanın suç tarihinde yürürlükte bulunan 16.06.2004 tarih ve

İşyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanları, işverenin faaliyet alanıyla ilgili alınması gereken tedbirleri olması gerektiği gibi belirleme konusunda zafiyet göstermiş ve eksik bilgilendirmede bulunmuş olabilir. Dolayısıyla işveren, iş sağlığı ve güvenliği konusunda eksik bilgilendirme nedeniyle gerekli tedbirleri alamamış olabilir. Eksik bilgilendirmeye konu hususlar faaliyet alanı itibarıyla o iş kolunun özelliği gereği alınması gereken bir tedbir mahiyetini taşııyorsa, özel bir bilgilendirmeyi ve uyarıyı gerektiriyorsa, bundan kaynaklı iş kazası sonucunda meydana gelen ölüm veya yaralanmalardan dolayı işvereni sorumlu tutmak mümkün değildir. Bu gibi hallerde, dikkat ve özen yükümlülüğünün ihmalden dolayı işyeri hekiminin ve iş güvenliği uzmanının sorumluluğu gündeme gelecektir¹⁹.

Yukarıda da belirtildiği üzere kimi iş alanlarının işçi sağlığı ve güvenliği açısından arz ettiği özellikler nedeniyle özel düzenlemelere konu edilmektedir. Örneğin maden çıkarma faaliyeti 3213 sayılı Maden Kanunu ve bu Kanunun uygulanmasını göstermek üzere çıkarılan

225494 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliğinin ek çizelgesine göre, metal ve alaşımlarının, metali ve alaşımlarının her çeşit döküm (adi döküm, pres döküm, enjeksiyon döküm gibi) ve haddeleme, presleme suretiyle sıcak ve soğuk olarak şekillendirme niteliğindeki çok tehlikeli işler sınıfında çalıştırılmaması gerektiği halde çalıştırıldığı anlaşılmakla, ağır ve çok tehlikeli işlerden olduğu halde kadın işçi çalıştıran, iş sağlığı ve iş güvenliğini sağlamaya yönelik risk değerlendirmesi içeren iş organizasyonunu yapmayan, iş sağlığı ve iş güvenliğinin sağlanması için gerekli olan önlemleri ihmal eden, bu önlemlere uyulup uyulmadığını denetlemeyen, preslere gerekli koruyucuların yapılmasını sağlamayan ve daha güvenli olan yeni teknolojileri kullanmayan sanığın eylemini bilinçli taksirle gerçekleştirdiği”, Yarg. 12. CD, 13.11.2018, 2017/2296, 2018/10726 (Kaygusuz, Serap, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında Taksirle Öldürme Taksirle Yaralama Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçları*, Ankara, 2019, 2. Baskı, s. 441).

¹⁹ “Ölenin boya ustası olarak çalıştığı fabrikada yapımı bitmiş çelik konstrüksiyonu boyamak için konstrüksiyonu vinçle taşıyarak eşek tabir edilen iskelelerin üzerine indirdiği, iskele üzerine otururken iskelelerden birinin hizasının bozuk olduğunu görerek Y... E... isimli yine boya işi yapan işçinin iskelenin bir ucundan ittiği, ölenin de diğer ucundan çektiği, bu şekilde iskeleyi hizalamaya çalıştıkları, iskelenin dengesini bozulduğu, ölenin geri kaçmaya çalışırken ayağı takılıp sırt üstü yere düştüğü, dengesi bozulan iskelenin de ölenin göğsüne düştüğü olayda, iş yerinin iş güvenliği hizmeti aldığı K... O... İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitim Danışmanlık Ltd. Şti. tarafından görevlendirilen iş güvenliği uzmanı olan sanık A... M nin müdafisi tarafından dosyaya sunulan ıslak imzalı belgelere göre, sanığın gerekli risk analizi ve değerlendirmesini yaptığı, hazırladığı risk analizi belgesinde çok açık bir biçimde 20.sırada hareketli tavan vinciyle yük transferi konusunda operatöre gerekli eğitimi aldırarak, 39.sırada boya yapım sahasında, eşekler üzerindeki malzemelerin el ile hareket ettirilmesi tehlikesinde ciddi yaralanma ve can kaybı olabileceği, vinç yardımıyla çalışılması gerektiği, 40.sırada yine boya yapım sahasında, payandası olmayan eşek kullanımında ise yine ciddi yaralanma ve can kaybı olabileceği, eşeklerin malzemeleri taşıyabilecek seviyede olması, devrilmeye karşı tedbirlerin alınması gerektiğinin yazılı olduğu, olayın meydana gelmesinde kusuru bulunmayan sanık A... M... nin atılı suçtan beraatına karar verilmesi gerekirken, delillerin hatalı değerlendirilmesi sonucu yazılı şekilde mahkûmiyetine karar verilmesi;”, Yarg. 12. CD, 02.10.2018, 2017/392, 2018/9085 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 429).

“Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği”²⁰ ile 6331 sayılı Kanun kapsamına giren maden işyerlerinde uygulanmak üzere çıkarılan “Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği”nde²¹ öngörülen usul ve esaslar çerçevesinde yürütülebilecek bir iştir.

Maden Kanununun 29. maddesinde, maden işletme faaliyetinin, projesine ve Maden Kanununun ilgili hükümlerine göre yürütüleceği belirtilmiş, bir madenin projeye aykırı işletilmesine bağlanan sonuçları yine bu maddede gösterilmiştir.

Maden işletmeciliği alanında, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunundaki işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanının yerini, “teknik nezaretçi” almıştır. Maden Kanununun 31. maddesine göre madenlerdeki işletme faaliyetleri teknik nezaretçi olarak adlandırılan maden mühendisi gözetiminde yapılır. Teknik nezaretçisi bulunmayan madenlerde üretim faaliyetinde bulunulamaz (Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği m. 134, f. 1).

Teknik nezaretçi, işletmelerdeki faaliyetlerin teknik ve emniyet yönünden nezaretini yapan, madencilik faaliyetinin Maden Kanununun 29. maddesi çerçevesinde yürütüldüğünü gösteren bilgi formunun hazırlanmasından sorumlu ve yetkilidir (Madencilik Faaliyeti Uygulama Yönetmeliği m. 4, f. 1, z). Yine Kanuna göre asgari bir maden mühendisi daimi olmak üzere, işletilen madenin özellikleri göz önünde bulundurulurken diğer meslek disiplinlerinden de mühendis istihdam edilmesi zorunludur. Bu istihdamın ayrıntıları ve istihdam edilebilecek mühendislerin yetkilerinin kapsamı Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliğinde gösterilmiştir (m. 104 vd).

Maden işletmesindeki faaliyetlerin teknik ve emniyet yönünden nezaretini yapan teknik nezaretçi, atandığı ve sorumlu olduğu ruhsat sahasının faaliyetini ve üretimini on beş günde en az bir defa denetlemek, tespitlerini ve önerilerini teknik nezaretçi defterine not etmek zorundadır (Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği m. 134, f. 2, b). “Teknik nezaretçi, görev aldığı işyerindeki faaliyetler ile ilgili eksiklik ve aksaklıkları, öneri ve önlemleri belirler. Ruhsat sahibi/vekili tarafından, bu öneri ve önlemler işyerinde çalışanların görebileceği şekilde ilan edilir ya da panoya asılır. Aynı zamanda içeriği Genel Müdürlük tarafından belirlenmiş ve noter onaylı “Teknik Nezaretçi Defteri”ne rapor ederek ruhsat sahibine bildirir. Eksiklik ve aksaklıkların, öneri ve önlemlerin rapor edilmemesinden teknik nezaretçi, bunların yerine getirilmemesinden ruhsat sahibi sorumludur.” (Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği m. 134, f. 2, ç). “Teknik nezaretçi, işyerinde yaptığı inceleme ve gözlemlerde işletme projesine aykırı faaliyette bulunulduğunu ve faaliyetlerin can ve mal güvenliği açısından tehlikeli bir durum oluşturduğunu tespit etmesi halinde maden üretimine yönelik faaliyetleri durdurur ve durumu ilgili kurum veya kuruluşlara bildirir.” (Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği m. 134, f. 2, d).

²⁰ Bkz. 06 Kasım 2010 tarih ve 27751 sayılı RG.

²¹ Bkz. 19 Eylül 2013 tarih ve 28770 sayılı RG.

Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği teknik nezaretçiyi, işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı pozisyonuna konumlandırmış, görev ve sorumluluklarını düzenlemiştir (m. 130 vd.). Yönetmelikte, teknik nezaretçi dışında madenin günlük işleyişini teknik ve emniyet yönünden denetlemekle görevli “daimi nezaretçi”ye de yer verilmiştir. Ruhsat sahasındaki tesislerde çalışanlar hariç maden işletme faaliyetleri için en az on beş işçi çalıştıran açık işletmeler ile ruhsat sahasında yeraltı üretim yöntemiyle çalışan işletmeler için atanması öngörülen daimi nezaretçi (m. 141), üretim yerindeki günlük faaliyetleri planlar ve yürütülmesini sağlar, can ve mal emniyeti yönünden tehlikeli bir durumun varlığı söz konusu olduğu zaman gerekli tedbirlerin alınmasına nezaret eder, hemen tedbir alınmasının mümkün olmadığını belirlenmesi halinde üretim faaliyetlerini önlemlerin alınmasına kadar durdurur. Daimi nezaretçi, görev aldığı işyerindeki faaliyetleri ile ilgili eksiklik ve aksaklıkları gidermek amacıyla önlemleri belirleyerek ruhsat sahibine/rödövanşçıya bildirir. Tedbirlerin alınmasına nezaret eder. Daimi nezaretçinin belirlediği eksiklik ve aksaklıkların giderilmesini doğrudan ilgilendiren malzeme ve teçhizatın temin edilmesinden ruhsat sahibi/rödövanşçı sorumludur. Yönetmelikte, maden işletmelerinde daimi nezaret görevini üstlenmiş maden mühendislerinin teknik nezaretçi olarak görevlendirilmeleri yasaklanmıştır (m. 138). Ancak Maden Kanunu ve Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliğindeki belirtilen işleri yapmak üzere görevlendirilebilecek “teknik elaman”ın daimi nezaretçi olarak görevlendirilmesi mümkündür (m. 146, f. 6).

Görüldüğü üzere teknik nezaretçi, görevlendirildiği maden işletmesini en az onbeş günde bir kontrol etmek, madendeki faaliyeti teknik ve emniyet yönünden denetlemek, eksik bulunduğu hususları ve alınması gereken tedbirleri noter tasdikli “Nezaretçi Defteri”ne kaydetmekle yükümlüdür. Eksiklik ve aksaklıkların, öneri ve önlemlerin rapor edilmesi teknik nezaretçinin, bu eksikliklerin giderilmesi, gerekli tedbirlerin alınması ise ruhsat sahibinin yükümlülüğündedir. Teknik nezaretçi yaptığı denetim sırasında işletmenin projesine aykırı faaliyette bulunduğunu ve faaliyetin can ve mal güvenliği açısından tehlikeli bir durum oluşturduğunu tespit etmesi halinde maden üretim faaliyetini durdurup ilgili mercilere durumu bildirmekle yükümlüdür.

Daimi nezaretçi ise, madenin günlük işleyişini denetlemek, işletmenin günlük faaliyetlerini madencilik kurallarına uygun bir şekilde sürdürmesinden, teknik nezaretçinin uyarıları da dahil, can ve mal emniyeti açısından tehlike oluşturmayacak şekilde yürütmesinden sorumludur. Böylelikle daimi nezaretçi bizzat uygulama yönünden olaylara müdahale eden bir pozisyondadır. Daimi nezaretçi bu süreçte tespit ettiği aksaklıkları belirleyerek, gerekli tedbirlerin alınmasını ruhsat sahibinden veya rödövanşçıdan ister.

Madencilik faaliyetinin yürütümüyle ilgili görev ve sorumluluğu belirleyen bu ilke ve esaslar çerçevesinde, her kim kendi üzerine düşen yükümlülüğü yerine getirmeyecek olur ise bu yükümlülük ihmalinin sonucu olarak gerçekleşecek kazaların sonucu olan ölüm ve

yaralanmadan dolayı sorumluluğu gündeme gelecektir. Dolayısıyla ölüm veya yaralanmayla sonuçlanan maden kazaları söz konusu olduğunda konunun teknik yönleriyle incelenmesi, bu süreçte kazanın hangi sorumlunun hangi yükümlülüğü yerine getirmemesinin sonucu olduğunun belirlenmesi gerekmektedir²².

²² Yargıtay 12. CD'sin 14.11.2013 tarihli, Esas 2012/21104 ve Karar 2013/25712 sayılı kararına konu olan olayda; Bursa ili Mustafa Kemal Paşa ilçesi sınırları içinde bulunan Bükköy Madencilik Turizm ve Ticaret A.Ş.'nin uhdesinde bulunan ruhsatlı yer altı kömür ocağında 10.02.2009 tarihinde 19.30 sıralarında grizu patlaması ile birlikte oluşan göçükler sonucunda on dokuz işçi ocakta mahsur kalmış, 13.12.2009 günü saat 04.45'e kadar süren kurtarma çalışmaları sonucunda on dokuz işçiye ulaşılmış, ancak işçilerin tamamının öldüğü anlaşılmıştır. Otopsi sonucunda işçilerin tamamında yanık yaraları olduğu, ancak on yedi işçinin karbon monoksit zehirlenmesi, bir işçinin yanık ve karbon monoksit zehirlenmesi ve bir işçinin ise patlamaya bağlı göçüğün travmatik etkisi ile öldüğü tespit edilmiştir.

Maden mühendisi olan sanık NE Bükköy Madencilik Turizm ve Ticaret A.Ş.'nin yönetim kurulu başkanı ve olayın meydana geldiği ocağın sahibidir. OLE ve KK yönetim kurulu üyesidir. OLE ayrıca Başkan yardımcılığı görevini de yürütmektedir. FŞ maden mühendisi ve 20.02.2007 tarihli sözleşme uyarınca ocağı taşeron olarak çalıştırmakta, HÇ ise maden mühendisi olup daimi nezaretçi ve teknik nezaretçi olarak görev yapmakta ve aynı şirketin şube müdürlüğü görevini de yürütmektedir. BE ise ocak şefi olarak görev yapmaktadır.

İlk derece mahkemesi yukarıda ismi geçen sanıkları taksirle birden fazla kişinin ölümüne sebebiyet vermekten mahkûm etmiştir.

Yargıtay ise, bu iş kolunda deneyimli olan sanıkların 2006 yılından beri işletmede metan gazı olduğunu bilmelerine rağmen bunu göz ardı ettikleri, defterlerde bu hususa yer vermeyerek önceki denetimlerde defalarca istenmiş olan ocak gaz ölçümünü otomatik olarak yapacak erken uyarı sistemini kurmadıkları, yeterli sayıda gaz ölçüm cihazı bulundurmayıp düzenli olarak kullanılmasını sağlamadıkları, hatta basit ve ucuz olan vakvak tabir edilen uyarı aletini dahi temin edip kullanmadıkları, işletmede Küldesak (havalandırma bakımından kör ve acil durumda kaçış imkânı bulunmayan) ayak çalıştırdıkları, ocak üretim mahalline yeterli temiz hava akımını sağlayacak sistemi kurmadıkları, ocak içindeki kirli ve temiz havanın karışmasını ve ısının yükselmesini göz ardı edip 10-15 cm çapında hava borularıyla havalandırma yapılması dolayısıyla yeterli ve uygun düzeyde havalandırma sağlanamaması nedenleriyle grizu birikmesine neden oldukları, ocakta grizu olduğunu bilmelerine rağmen bunu gizledikleri, bu nedenle idarenin denetimini de önledikleri gibi ocak içinde her vardiyada her atım öncesi ve sonrası gaz ölçümü yaptırıp kayıt altına aldırılmayarak, ocak içinde kullanılan tesisat ve ekipmanların antigrizulu olarak tesis ettirmeyip ocak içine işçilerin sigara sokmasını ve içilmesini engellemedikleri, çalışan işçilere işe başlarken ve devamında tamamına iş sağlığı ve güvenliği eğitimi verdirip belgeletirmeyerek, fiziki şartları kötü, üretim, nakliyat ve havalandırma bakımından emniyet tedbirlerine uyulmayan ocak işleterek meydana gelen sonuca kayıtsız kalıp kabullendikleri, böyle bir olayda öngörülmele birlikte gerçekleşmeyeceği düşünülen ve istenmeyen bir nedenden bahsedilmeyeceği, defalarca yapılan tespitler ve uyarılara rağmen hatalı, eksik ve tehlikeli çalışma yöntemini sürdüren sanıkların kusurluluk düzeyinin taksir düzeyini aştığı, bu şekildeki çalışma ile grizu patlaması olabileceğini öngörmelerine rağmen, patlamayı gerçek anlamda engelleyici nitelikte bir çalışma yapmadıkları, aksine mevcut tehlikeli durumu gizlemek suretiyle, "olursa olsun" düşüncesi ile hatalı ve hileli faaliyetlerine devam ettikleri; bu nedenle gerçekleşen bu nedenden olası kast hükümleri uyarınca sorumlu tutulmaları gerektiği ve olayda olası kastla öldürme suçunun unsurlarının oluştuğu gözetilmeden, yazılı şekilde hüküm kurulması gerekmesiyle ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur.

Elektrik enerjisi sektöründe de alanın özelliği gereği çalışma şartlarının özel olarak düzenlendiği görülmektedir. Örneğin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının çıkardığı Elektrik Kuvvetli Akım Tesisleri Yönetmeliği²³ elektrik kuvvetli akım tesislerinin kurulmasına, işletilmesine ve bakımının can (insan hayatı) ve mal emniyeti bakımından güvenle yapılmasına ilişkin hükümleri ihtiva etmektedir. Yönetmelikte kuvvetli akım tesislerinde işletme güvenliğine ilişkin hükümler yer almaktadır. Buna göre, kuvvetli akım tesislerine meslekten olmayan kişilerin girmesi ve özel gereçler olmadan bunlara dokunulması izin verilemez. Ayrıca tesislerin girişinde işletme personeli için gerekli iş güvenliği malzemeleri her zaman hazır bulundurulacaktır. Bu tesislere herhangi bir nedenle geçici olarak herkesin girmesine izin verilirse, meslekten olmayanların, tehlikeye uğramasını önleyecek önlemler alınacaktır (m. 59). Yönetmelikte, tüm yüksek gerilimli kuvvetli akım tesislerinde teknik konulardan sorumlu elektrik mühendisinin istihdam edileceği, bu mühendisin tesiste aynı zamanda iş güvenliği ve iş emniyeti açısından sorumluluk üstleneceği, bu mühendisin tesiste uyulması gereken iş güvenliği yöntemlerini tespit etmek, emniyetli bir işletme için uyulması gerekli kuralları belirlemek ve gerekli araç gereçleri tespit ederek söz konusu kurallara uyulması yönünde denetlemeler yapmakla görevli olduğu belirtilmiştir (m. 60). Yönetmelikte ayrıca işletme sorumlularının dikkat edeceği hususlara yer verilmiş, ayrıca kuvvetli akım tesislerinde yapılacak bakım ve onarım sırasında alınması gereken tedbirlerden ve uyulması gereken kurallarından bahsedilmiştir (m. 61).

Bu konuda göz önünde bulundurulması gereken diğer yönetmelik Elektrik Mühendisleri Odası Elektrik Yüksek Gerilim Tesisleri İşletme Sorumluluğu Yönetmeliğidir²⁴. Bu yönetmelikte, elektrik yüksek gerilim tesislerinde işletme sorumluluğunu üstlenecek kişilerin Elektrik Mühendisleri Odası tarafından verilecek “Elektrik YG Tesisleri İşletme Sorumlusu” belgesine sahip mühendisler olabileceği belirtilmiştir (m. 6). İşletme sorumlusu ise, Elektrik Mühendisleri Odası tarafından

Yargıtay'ın somut olayda sanıklar bakımından olası kastın unsurlarının oluştuğu yolundaki kabulü yerindedir. Zira olayda tehlikeli iş kollarından biri olan maden işletmeciliğine yön veren, her biri yüzyıllar içinde yaşanan acı olayların sonucu oluşturulan ve adeta olmazsa olmaz haline gelen kimi kuralların ihlal edildiği, bu yükümlülük ihlallerinin muhtemel sonuçlarının ilgililer tarafından en azından öngörüldüğü, buna rağmen gerekli tedbirleri almadıkları anlaşılmaktadır. Kararda varılan sonucun bu yönü itibariyle doğru olduğunu düşünmekle birlikte, olay bağlamında sorumlu olduğu kabul edilen her bir sanık yönünden meydana gelen olaya müteessir olan yükümlülük ihmallerinin ayrı ayrı gösterilmesi, kimin kendisine terettüp eden hangi yükümlülüğü yerine getirmediğinin ayrı ayrı gösterilmesinin yerinde olacağını, eğer somut olayda hakkında isnatta bulunulan kişilerin müşterek fail oldukları sonucuna varılmış ise, bunun gerekçelendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

²³ Bkz. 30 Kasım 2000 tarih ve 24246 sayılı Resmi Gazete.

²⁴ Bkz. 18 Mart 2004 tarih ve 25406 sayılı Resmi Gazete.

belgelendirilmiş, yüksek gerilimli kuvvetli akım tesislerinde teknik konulardan elektrik yüksek mühendisi ya da elektrik mühendisi olarak tanımlanmıştır (m. 5). İşletme sorumlusunun yükümlülükleri ise Yönetmeliğin 7. maddesinde düzenlenmiştir. İşletme sorumlusu, işletme sahibi adına elektrik kuvvetli akım tesisinin işletilmesiyle ilgili sorumluluğu üstlenmektedir. İşletme sahibinin yükümlülükleri ise Yönetmeliğin 8. maddesinde sıralanmıştır. Buna göre işletme sahibi, işletme sorumlusunun görevlerini yerine getirebilmesi için gerek duyduğu imalatları ya da hizmetleri sağlamak, teçhizat ile ilgili bakım ve onarım işlerini yaptırmak, talep edilen güvenlik malzemelerini almak, işletme sorumlusunu görevin gerektirdiği ölçüde yetkili kılmak, işletme sorumlusunun talimatları ve uyarılarını dikkate alarak uyulmasını sağlamakla yükümlüdür.

Buna göre örneğin bir alışveriş merkezinde kurulu bulunan trafonun bakımı sırasında yukarıda isimleri zikredilen yönetmeliklerde öngörülen tedbirlerin alınması, hem mekanik olarak hem donanım olarak öngörülen usulün takip edilmesi gerekmektedir. Elektrik kuvvetli akım tesisinin kurulması, işletilmesi ve bakımın yapılması teknik bir konudur. Bu tür işleri alanın uzmanı olan kişiler yapar. Elektrik Mühendisleri Odası Elektrik Yüksek Gerilim Tesisleri İşletme Sorumluluğu Yönetmeliği bu işin, iş sağlığı ve güvenliği açısından *işletme sorumlusu* olarak adlandırılan belli niteliklere sahip kişiler tarafından yapılmasını öngörmektedir. Alanında iş güvenliği uzmanı olan bu işletme sorumlularının bu süreçleri yürütmeleri, alınması gereken tedbirler konusunda işletme sahibini bilgilendirerek gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaları gerekmektedir.

Dikkat ve özen yükümlülüğünün diğer kaynağını, toplumun belli faaliyetleri yürütenlerden beklediği dikkat ve özen görevi oluşturmaktadır. Buna müşterek tecrübe denilmektedir²⁵. Örneğin avdan sonra silahını temizleyen kişinin, bu ameliyeye girişmeden önce silahının dolu olup olmadığını kontrol etmesi müşterek tecrübenin gerektirdiği bir yükümlülüktür. Avcılık faaliyetinde dikkat edilmesi gereken temel kural ateş ederken diğer avcılarının veya çevredeki insanların zarar görmeyeceği şekilde hareket edilmesidir. Bu müşterek tecrübenin kişilere yüklediği bir görevdir²⁶.

25 İçel, *Taksirden Doğan Söbjektif Sorumluluk*, s. 142; Koca/Üzülmez, *Genel Hükümler*, s. 202.

26 “Somut olayda ise, sanık ile katılan arasında geçmişe dayalı bir husumetin olmadığı ve katılanın sanığa yönelik böyle bir suç isnadında bulunmasının makul gözükmediği, olay günü de tanıklarla birlikte av yapan sanığın, insan boyu yüksekliğinde uçan bıldırcın sürüsüne bir el ateş edip, isabet ettiremeyip, akabinde bir el daha ateş etmesi üzerine, sanık ve tanıkların yanından henüz ayrılmış olan ve sanıkla arasında 10-15 metre mesafe bulunan katılanın aşamalarda birbiri ile uyumlu beyanlarında da ifade ettiği üzere, ikinci atış sesine refleks olarak sağ tarafından dönmesi ile saçmaların iki gözüne de isabet ettiği ve adli tıp uzmanından alınan raporda da belirtildiği üzere, atışın tek atış olduğunun kabul edildiği, dağılımın alın ve yüz bölgesinin tamamını, göğüs bölgesinin ön kısmını kapladığı dikkate alındığında,

Buna göre, taksirli bir suçun oluşumu için, belli bir faaliyetin icrasıyla ilgili olarak hukuk kurallarının öngördüğü veya müşterek tecrübenin gerektirdiği dikkat ve özene aykırı davranılmış olması gerekmektedir. Eğer bir kişi gerçekleştirdiği faaliyetin gerektirdiği dikkat ve özeni göstermişse, taksirli davranmamıştır ve dolayısıyla taksirli bir suçun oluştuğundan söz edilemez²⁷. Buna göre, bir kişinin taksirli bir fiilden söz edildiğinde, bu kişinin pozitif hukukun veya müşterek tecrübenin belli bir faaliyetin icrasıyla bağlantılı olarak öngördüğü dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlal ettiği tespit edilmiş olur²⁸. Bu

atışın 10 metre ve üzeri bir mesafeden yapılarak, katılanın görme yeteneğini kaybedecek şekilde yaralandığı olayda, sanığın insan boyu yüksekliğinde uçan bıldırcınları avlamak için eylemini icra ederken yanlarından henüz ayrılmış bulunan katılanın da yaralanabileceğini hatta ölebileceğini öngörmesine rağmen meydana gelebilecek sonucu istememesine karşın, yeteneklerine, şansına, kurşununun katılana isabet etmeyeceği ihtimaline güvenmek suretiyle sonucun gerçekleşmeyeceği yönünde yanılığılı düşünceyle hareket ettiği, buna karşılık, istemediği, ancak öngördüğü sonucun meydana gelmeyeceği inancı ile ve objektif özen yükümlülüğüne aykırı davrandığı anlaşılmakla sanık hakkında TCK'nın 22/3. maddesindeki bilinçli taksir hükümlerinin uygulanması gerektiğinin gözetilmemesi;”, Yarg. 12. CD, 12.12.2008, 2017/257, 2018/12091 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 98-99).

²⁷ “D... 5. Nolu S.S. Şehirçi Halk Otobüsleri Kooperatifinde şoför olarak çalışan müşterinin, fazla mesai yaparak çalıştırıldığını, olay günü de sabah 05.00 sıralarında işe başladığını ve gece 01.00 sıralarında kooperatife ait olan ve otobüslerin son durak olarak olarak kullandığı alana halk otobüsünü park ettikten sonra durak içerisinde başı boş köpeklerin havlaması üzerine irkildiğini ve korkuluk ve muhafazası bulunmayan park alanının yanındaki 10 metre yüksekliğindeki uçurumdan yuvarlandığını, kendisine fazla mesai yaptıran, araçların park alanı olarak kullanılan ve kooperatife ait olduğunu iddia ettiği alanda güvenlik önlemlerini almayarak yaralanmasına sebebiyet veren kooperatif başkanı şüpheliden şikâyetçi olduğu beyan ettiği, ancak dosya kapsamına göre yapılan incelemede durak içinde başıboş köpeklerin havlamasından korkarak kaçan ve ayağının takılması ile düşerek yaralanan müşterinin yaralanması bakımından sanığa yüklenilecek bir kusur bulunmadığı, neticenin müşterinin dikkatsiz ve tedbirsiz davranışı ile gerçekleştiği ...”, Yarg. 12. CD, 04.07.2018, 3637/7468 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 41).

²⁸ “D... barajı inşaatı yapım işinin Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından ... mühendislik şirketine ihale ile verildiği, ... mühendislik şirketi inşaatın yapım işini taşeron şirket M... K... şirketine verdiği, inşaat mühendisi olan sanığın taşeron şirkete ait baraj inşaatında şantiye şefi, 65 yaşında ölen işçinin ise aynı şirkete ait şantiyede gece bekçisi olarak görev yaptıkları, gece bekçisinin köpek ile birlikte gece devriye gezme ve inşaatın güvenliğini sağlama görevleri bulunduğu, olay gecesi devriye gezen ve araç kullanmayı bilmeyen gece bekçisinin şirkete ait park halindeki kamyonetin anahtarını muhasebe odasından alarak kamyonet içinde etrafı gözetlediği sırada uyuya kaldığı ve kamyonetin meyilli arazide, el freni veya vitesi ile oynanması neticesi hareket ederek takla attığı ve bekçinin öldüğü olayda; sanığın alabileceği bir önlem ve üzerine atfedilebilecek bir kusurunun bulunmadığı, gece bekçisinin devriye gezmesi gerekir iken, kamyonetin anahtarını alarak kamyonette gözcülük yapmasının kendi isteği ile olduğu, olayın meydana geldiği tarihin yaz mevsimi olması ve tanık ifadelerinden ve dosya içindeki resimlerden bekçinin dinlenmesi için şantiyenin etrafında kulübelerin bulunduğu anlaşılmaması karşısında; sanığın beraati yerine, oluşa uygun olmayan ve sanığın asli kusurlu olduğunu belirten bilirkişi raporuna

nedenle, taksirli bir fiilden dolayı cezai sorumluluğun şartlarının oluştuğunun kabul edildiği hallerde, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık teşkil eden davranışın ne olduğunun ve bunun kaynağının belirtilmesi gerekmektedir. Soyut olarak dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlal edildiğinin belirtilmesiyle yetinilmesi sistematik bir değerlendirmeyi ve denetimi imkânsız hale getirmekte, dolayısıyla hukuki güvenliği zedelemektedir. Ancak kimi Yargıtay kararlarında mevcut olmasına rağmen dikkat ve özen yükümlülüğünün dayanağı olan pozitif düzenlemelerden bahsedilmeksizin taksir isnadında bulunulduğu görülmektedir²⁹.

itibar edilerek sanığın mahkumiyetine karar verilmesi,” Yarg. 12. CD, 11.12.2018, 2017/3028, 2018/12002 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 399).

²⁹ “Evlerinin yakınındaki boş arazide hayvan olatmakta olan katılanın, Tredaş A.Ş. T... İşletme Müdürlüğü M... İşletme Şefliği'nin bakım, gözetim ve denetim yükümlülüklerini yerine getirmemesi sonucunda yerde atılı vaziyette bulunan elektrik kablolarına temas ederek yaralandığı; katılanın ve tanıkların aşamalarda beyanları ile uyumlu HTS kayıtları ve bilirkişi raporunda da belirtildiği üzere; olaydan önce katılanın babası tarafından, Alo 186 arıza hattı üç defa aranarak, tehlike arz eden bu durumun giderilmesinin istendiği, buna rağmen ilgililer tarafından bakım, gözetim ve denetim yükümlülüğünün yerine getirilmediği, işletme şefi olan sanığın dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranarak yedi gün boyunca devam eden tehlikeyi sonlandırmadığı anlaşılmakla, Tredaş M... İşletme Şefliği görevini yürüten sanığın fiili ile meydana gelen yaralanma olayı arasında illiyet bağı olduğu gözetilmeden mahkûmiyeti yerine yazılı şekilde beraatine karar verilmesi,” Yarg. 12. CD, 28.11.2018, 2017/1126, 2018/11328 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 405).

Bu olay bağlamında Yargıtay 12. Ceza Dairesi herhangi bir pozitif düzenlemeden bahsetmeksizin, olaydaki sorumluluğu taksirli suçun esasını oluşturan genel dikkat ve özen yükümlülüğünden hareketle değerlendirme yapmıştır. Buna karşılık benzer bir olaya ilişkin yakın tarihli diğer bir kararında ise bu kez pozitif düzenlemelerden hareketle ilgililerin cezai sorumluluğunu değerlendirmiştir.

“Olay tarihinde E... K... nın yaya geçişine kapalı olan demir refüj üzerinden atlayıp karşıya geçmek isterken burada bulunan demir aydınlatma direğine tutunduğu sırada aydınlatma direğindeki elektrik kaçağı nedeniyle vücudundan elektrik akımı geçmesine bağlı olarak öldüğü olayın yargılaması sonunda sanıkların kusuru bulunmadığı gerekçesi ile beraatlerine karar verilmiş ise de; oluş ve tüm dosya kapsamına göre Elektrik Kuvvetli Akım Tesisleri Yönetmeliğinin “İşletme tarafından belli sürelerle hava hatları ve direkler, topraklamalar dâhil denetlenmeli ve yoklanmalıdır. Yoklama ve bakımın sonuçları düzenli olarak kaydedilmelidir.” hükmünü amir 67/a. maddesi gereğince, G... A.Ş. tarafından ihbara bağlı kalınmaksızın belirli süre aralığı ile denetim ve yoklamanın gerçekleştirilmesi gerektiği hususunda bir tereddüt bulunmadığı, ancak 01/12/2015 tarihli Dairemizin bozma ilamında, G... A.Ş. ilgilisi tarafından denetim ve yoklama faaliyeti bakımından herhangi bir görevlendirme yapıp yapılmadığı, yapıldı ise kim ya da kimlerin görevlendirildiği hususlarının araştırılması belirtildiği halde bu hususta bir araştırma yapılmadığı anlaşılmakla, ilgili kurumlarla yazışma yapıp, gerektiği halde G... A.Ş. Yönetim Kurulu başkan ve üyelerinin de tanık sıfatıyla dinlenilerek, bu şekilde bir denetim mekanizması kurulup kurulmadığı, kurulmuş ise kimin sorumlu olduğu hususlarının aydınlatılmaya çalışılarak, bu kişilerin tespiti ile haklarında dava açılması sağlandıktan sonra dosyaların birleştirilerek, sanıkların hukuki durumunun birlikte takdiri ve tayini gerekirken, eksik soruşturma ve kovuşturma sonucunda yazılı şekilde karar

TCK'nın 22. maddesinin gerekçesinde de belirtildiği üzere dikkat ve özen yükümlülüğünün belirlenmesinde *objektif* esastan hareket edilmelidir. Objektif esastan hareket etmek, failin kişisel özelliklerini dikkate almaksızın ve failin somut olayda hangi özeni gösterdiğine bakmaksızın, yürütülen faaliyetle ilgili genel olarak gösterilmesi gereken dikkat ve özenin belirlenmesini gerektirir³⁰. Uygulanan özenin tür ve ölçüsü, olay anının şartları göz önünde bulundurularak failin sosyal çevresine ait olan kişinin gözleminden ortaya çıkartılmalıdır. Burada failin sosyal çevresindeki makul ve tedbirli ortalama bir insan esas alınmakta ve onun tercih edeceği davranış özenli davranış kabul edilmektedir³¹.

Failin durumundaki makul ve tedbirli bir insanın tercih edeceği davranış, dikkatli ve özenli davranıştır. Özen yükümlülüğünün belirlenmesinde objektif ölçüt esas olmakla birlikte, somut olayda failin özel bilgisi de göz önünde bulundurulmalıdır³². Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere belli faaliyetlerin yürütülmesiyle ilgili beklenen dikkat ve özen, hukuki metinlerle belirlenmektedir. Beklenen dikkat ve özen eğer hukuk kurullarıyla belirlenmemiş ise, bu durumda genel meslek ve yaşam tecrübesi esas alınarak bu belirleme yapılır³³. Bu tür kurallar da mevcut değilse, özenin ölçüsü, failin ilişki

verilmesi,” Yarg. 12. CD, 21.03.2018, 2017/10692, 2018/3216 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 408).

³⁰ Ebert, s. 165.

³¹ Blank, Theodor, *Strafrecht AT II*, München, 2001, kn. 149; Keçelioğlu, *Taksir*, s. 88.

³² Koca/Üzülmöz, *Genel Hükümler*, s. 205.

³³ “Sanık D... B... nin Çorum Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren B... Ahşap Sanayi İthalat ve İhracat Pazarlama Limited Şirketi yetkilisi olduğu, ölen S... Y... nin bu işyerinde işçi, ölen O... T... nin ise Ü... şirketinde işçi olarak çalıştığı, olay tarihinde B... firması tarafından işletilen kapı fabrikasında toz ve talaş toplama silosunda arıza meydana geldiği, bu arızayı gidermek için sistemi kuran Ü... firmasından usta çağrıldığı ve ölen O... nun bu firmadan tamir amaçlı olarak Çorum'a geldiği, ölenlerin birlikte çalışma hususunda sanık tarafından görevlendirildiği, toz ve talaş toplama silosundaki arızayı gidermek üzere ölenlerin olay günü çalışmaya başladıkları, silo içerisinde kaynak yaptıkları esnada kaynaktan sıçrayan kıvılcımların içeride bulunan talaşları tutuşturması neticesinde yangın çıktığı, ölenlerin bu yangın nedeniyle yaralanarak hastaneye kaldırıldıkları ve ardından yanık ve buna bağlı komplikasyonlar sonucu öldükleri olayda; mahkemece "Sürekli aynı işlerle uğraşan sanığın, talaşın yanıcı niteliğe sahip olduğunu, aniden parlayabileceğini, bu nedenle talaş silosu içerisinde kaynak yapılmaması gerektiğini bildiği halde ve bu kısımda kaynak yapılmaması gerektiğinin ölenler tarafından sanığa söylenmesine rağmen, üretimin durdurulmaması için işçi olan ve olay esnasında kendisine bağlı olarak çalışan ölenlere sanığın "bu makine çalışmaz ise üretim durur, girin içeri yapın şu işi, bir hafta sizi bekleyemeyiz" demek suretiyle işçileri çalışmaya zorlaması" gerekçesi ile sanığın cezalandırılmasına karar verilmesi karşısında, somut olayda gerçekleşeceği öngörülmesine rağmen, fiili işleyen sanığın eyleminde bilinçli taksirin koşullarının oluşturduğu gözetilmeksizin yazılı şekilde hüküm tesisi,” Yarg. 12. CD, 21.10.2016, 2015/14361, 2016/12079 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 465).

çevresindeki koşullara göre dikkatli hareket eden bir kişiye göre belirlenmelidir³⁴.

Objektif dikkat ve özen yükümlülüğüne ilişkin davranış normlarıyla herkesin uymak zorunda olduğu genel bir emir öngörülmektedir. Ancak bu emir, toplumsal yaşam açısından gerekli ve faydalı olan bazı riskli faaliyetlerin yürütümüne, bu alanı düzenleyen kurallara uyulması kaydıyla, engel olmaz. *İzin verilen risk* olarak adlandırılan bu müesseseye objektif dikkat ve özen yükümlülüğünden kaynaklı sorumluluk sınırlandırılmış olmaktadır³⁵.

Dikkat ve özen yükümlülüğünü sınırlandıran diğer bir ilke de “*güven prensibi*”dir³⁶. Güven prensibi, çok sayıda kişinin zorunlu olarak bir faaliyete katıldığı ve faaliyetin icrası sırasında herkesin kendi yükümlülüklerine uygun davranacağına güvenerek hareket ettiği hallerde söz konusu olmaktadır. Bu ilkedен özellikle trafik kazalarında ve ortaklaşa yapılan tıbbi ameliyatlarda yararlanılmaktadır³⁷.

B- Neticeye Sebepiyet Verme

TCK, taksirli bir suçtan dolayı ceza sorumluluğunun doğumu bakımından objektif özen yükümlülüğüne aykırı davranışın yanı sıra, buna bağlı olarak ayrıca bir neticenin gerçekleşmesini de aramaktadır (m. 22, f. 2). Dolayısıyla taksirli suçlarda netice gerçekleşmedikçe, taksirli bir haksızlıktan söz edilemeyeceği kabul edilmektedir³⁸.

Fiiliyatta bir iş kazası gerçekleştiğinde, bunun sonucunda bir kişi öldüğünde veya yaralandığında, bu durum ceza hukuku açısından bağlantı noktasını oluşturmakta, olay bağlamında ilgililerin ceza sorumluluklarını gerektiren bir hususun bulunup bulunmadığı araştırmaya konu olmaktadır. Meydana gelen netice bakımından bir kişinin taksirli davranışının bulunduğu tespit edildiğinde ve objektif isnadiyetin şartları oluştuğunda, bu kişinin ceza sorumluluğu yoluna gidilmektedir.

Hemen belirtelim ki doktrinde hakim görüşe göre, taksirli suçlarda netice haksızlık tipinin unsurudur³⁹. Azınlıktaki görüşe göre ise, objektif dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlaliyle birlikte taksirin oluştuğunu, taksirli fiilden dolayı cezai sorumluluğun doğumu için ölüm veya yaralanma gibi neticelerin meydana gelmesinin aranmasının taksirli haksızlığın niteliğinde bir değişiklik meydana getirmediğini, neticenin taksirli davranışa yön veren iradenin kapsamına girmediğini, sadece failin cezalandırılabilmesi için gerçekleşmesi gereken ilave bir unsur

³⁴ Blank, II, kn. 151.

³⁵ Ebert, s. 165–166; Kühl, § 17, kn. 37.

³⁶ Keçelioğlu, *Taksir*, s. 92.

³⁷ Kühl, § 17, kn. 36; Ebert, s. 166; Blank, II, kn. 152.

³⁸ İçel, *Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk*, s. 162; Jescheck/Weigend, s. 573.

³⁹ Welzel, s. 130; İçel, *Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk*, s. 163; İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoglu/Ünver, *Suç Teorisi*, (2), s. 252.

olduğunu, dolayısıyla bütün bu hususların taksirli suçlarda neticenin objektif cezalandırılabilme şartı özelliği gösterdiğini savunmaktadır⁴⁰.

TCK'nın 22. maddesinin ikinci fıkrasında taksirli suça ilişkin tanıtımda özene aykırı davranışın neticeyi meydana getirmesine ve neticenin öngörülebilir olmasına yer verilmiştir. Burada neticenin öngörülebilirliği, onun unsur olduğunu değil, özene aykırı davranışa isnat edilebilirliğini gösterir. Neticenin öngörülebilirliği ile özen yükümlülüğü birbiriyle bağlantı içindedir. Eğer netice meydana gelmişse hemen onun öngörülebilir olup olmadığı araştırılmalıdır. Vuku bulan ve fakat öngörülemeyen netice bir tesadüfün eseridir⁴¹. Bu itibarla netice taksirli haksızlığın cezalandırılması bakımından sadece bir bağlantı noktası oluşturabilir⁴².

C- Nedensellik Bağı ve Objektif İsnadiyet

Taksirli suçlarda neticenin meydana gelmesi, dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlalinin bir sonucu olmalıdır. Bir başka ifadeyle, somut olayda gerçekleşen netice ile failin taksirli davranışı arasında illiyet bağı kurulabilir⁴³. Belli bir faaliyetin icrasıyla bağlantılı olarak söz konusu olan kişinin dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlali olarak tezahür eden davranış ile netice arasında nedensellik bağı kurulamıyorsa, bu neticenin faile isnat edilmesi mümkün değildir^{44, 45}. Bu gibi hallerde, sırf dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlali başkaca bir

⁴⁰ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, (6), s. 245; Koca/Üzülmez, *Genel Hükümler*, s. 208.

⁴¹ Blank, II, kn. 146.

⁴² Koca/Üzülmez, *Genel Hükümler*, s. 208.

⁴³ İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, *Suç Teorisi*, (2), s. 253; İçel, *Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk*, s. 168; Ebert, s. 167; Kühl, § 17, kn. 45.

⁴⁴ İçel, *Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk*, s. 139; Kühl, § 17, kn. 47 vd.

⁴⁵ "Olay tarihinde saat 20:45 sıralarında gece vakti, sanık K... S..., idaresindeki otomobil ile yerleşim yeri dışında, iki yönlü, iki şeritli, 7,3 m genişliğinde, düz ve eğimsiz aydınlatması bulunmayan Devlet karayolunda seyir halinde iken olay yerine geldiğinde, çoban A... K... nın sevk ve idaresinde karşıdan karşıya geçirilen hayvanlara çarpmamak için yaptığı direksiyon manevrasına rağmen istikametine göre yolun sol şeridi içerisinde bir koyuna çarparak sol şerit içerisinde duruşa geçmesi sonrası, bir müddet konuştuğu çobanın yol kenarında koyunu kesmesine yardım etmek istediği sırada, karşı istikametten seyir halinde olan sanık S... O... nun idaresindeki otomobilin, yol içerisindeki başıboş hayvanlara, sanık K... nın otomobiline, yol kenarında koyunu kesmeye çalışan çoban A... K... ile yanındaki sanık K... ye ve D... S... ye çarpması neticesi çoban A... nın öldüğü, sanık K... ve eşi D... nin basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek şekilde yaralandığı olayda; oluşa ve kabule göre sanık K... S... her ne kadar, ilk kaza sonrası aracını sadece dörtlü flaşörleri açık bir şekilde iki yönlü yolda sol şerite yol içerisinde başkaca önlem almadan bırakması sonucu diğer sanık S... O... nun yol içindeki hayvanlara, kendisine, aracına ve D... ye çarpması nedeniyle tali kusurlu ise de; sanık S... nin yol kenarında duran çoban A... ya çarparak ölümüne sebebiyet vermesi ile sanık K... nın "aracını sol şerit üzerinde önlemsiz bırakması" şeklindeki eylemi arasında illiyet bağının bulunmadığı ilk kaza sonrasında illiyet bağının kesildiğinin kabulü gerektiği gözetilmeksizin, delillerin takdirinde yanılıya düşülerek, sanığın beraati yerine yazılı şekilde hüküm kurulması", Yarg. 12, CD, 09.01.2018, 2016/4666, 2018/136 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 38).

suçu oluşturuş failin bundan dolayı sorumluluğu söz konusu olabilir. Netice arasında nedensellik ilişkisi kurulamayan taksirli davranış örneğin kabahat neviden bir haksızlık olarak idari yaptırımı gerektirebilir.

Neticenin faile objektif isnadiyeti bakımından öncelikle özene aykırı davranışla meydana gelen netice arasında nedensellik bağı bulunmalıdır. Ancak sırf nedensellik bağının varlığı neticenin isnat edilebilirliği bakımından yeterli değildir. Somut olayda normatif olarak yapılacak bir değerlendirme sonucunda neticenin doğrudan doğruya failin taksirli davranışının sonucu olarak geręekleřtięinin tespit edilebilmesi gerekmektedir⁴⁶. Neticenin, normatif olarak yapılan değerlendirme sonucunda objektif olarak faile isnat edilemediği hallerde, onun taksirli davranışı sabit olsa ve bu davranışı ile netice arasında nedensellik bağı kurulsa dahi sorumluluğu yoluna gidilemeyecektir⁴⁷.

⁴⁶ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Koca/Üzölmez, *Genel Hükümler*, s. 210 vd.

⁴⁷ "Oluş ve dosya kapsamına göre, olay sırasında yangının çıktığı binada olup, binada bulunan diğer katılan ve tanıklar ile dışarı çıkan M... S... nin, babası katılan B... S... nin bina içerisinde kaldığı dışüncesiyile yangının devam ettiği bina içerisine doğru gittiği, yangın sebebiyle içeri girmemesi yönünde uyarıda bulunulmasına rağmen M... S... nin bunu dinlemeyerek babasını kurtarma amacıyla içeriye girdiği dikkate alındığında, sanığın yangının çıkmasından ve çıkan bu yangın nedeniyle illiyet bağı içerisinde yangından etkilenenlerden dolayı kusurlu kabul edilmesi gerektiği, ilk başta yangının devam ettiği binadan kurtulan ve esaslı bir yaralanması olduğuna dair bir tespit bulunmayan M... S... nin kendi iradesi ile babasını yangından çıkarmak amacıyla ikinci kez girdiği bina içerisinde yangına bağlı olarak ağır şekilde yaralandığı ve tedavisi devam ederken hastanede vefat ettiği dikkate alındığında, sanığın eylemi ile mağdurun ölümü arasında sanığın sorumluluğunu gerektirir uygun illiyet bağı bulunmadığından, sanığın eyleminin TCK'nın 89/4 maddesi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği gözetilmeden hatalı değerlendirme ile TCK'nın 85/2. maddesinden cezalandırılmasına karar verilmesi," Yarg. 12. CD, 19.04.2017, 2015/16699, 2017/3271 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 49-50).

Yargıtay bu olayda klasik suç teorisinin etkisiyle mağdurun ölümü ile yangın çıkmasına sebebiyet veren sanığın taksirli davranışı arasında uygun illiyet bağının bulunmadığı sonucuna vararak ölüm neticesinden dolayı sanığın sorumlu tutulamayacağını kabul etmiştir. Ulaşılan sonuç doğru olmakla birlikte, ancak kararın gerekçesi yeni TCK'nın da esas aldığı ceza hukukundaki güncel teorik kabullerle uyumlu değildir.

Modern ceza hukuku anlayışı nedensellik bağının tespitinde şart teorisini esas almakta, ancak şart teorisinin neticeye neden olan her hareketi eşit değerde gören ve bu hareketleri icra edenleri eşit derecede sorumlu tutan anlayışına, objektif isnadiyet ölçütleri çerçevesinde kusurluluğa gitmeden sınırlama getirmektedir. Buna göre, şart teorisinin anlamında nedensellik olan hareketler, normatif olarak yapılan değerlendirme sonucunda, doğrudan doğruya neticenin meydana gelmesinde müessir ise, netice failin icra ettiği fiilin ihtiva ettiği tehlikenin veya riskin tezahürünü oluşturuşorsa, yani netice failin eseri olarak nitelendirilebiliyorsa, failin sorumluluğunu gerektirir. Böyle bir değerlendirmeye konu olamayan hareket, netice bakımından nedensellik olsa dahi failin sorumluluğuna esas oluşturmaz.

Karara konu olan olayda sanığın sebebiyet verdiği yangın ile ölüm neticesi arasında neden sonuç ilişkisinin varlığı açıktır. Ancak meydana gelen ölüm neticesi, doğrudan doğruya failin sebebiyet verdiği yangının sonucu olarak değil, mağdurun yangının yol

Taksirli suçlarda, taksirli davranışın neden olduğu neticenin faile isnat edilebilmesinin temel şartı neticenin objektif olarak öngörülebilir olmasıdır. Dolayısıyla dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlal eden bir davranış ve bununla nedensellik ilişkisi kurulabilen bir neticenin varlığının tespitinden sonraki aşamada, bu neticenin öngörülebilir olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Öngörülebilirlik, kişilerden beklenen dikkat ve özen gösterilmesi halinde tipikliğin gerçekleşmesinin somut olarak müşahade edilebileceğini ve dolayısıyla bundan kaçınılabileceğini ifade etmektedir. Buna göre, eğer gerekli dikkat ve özen gösterilmiş olsaydı, suçun kanuni tanımında yer alan bir unsurun gerçekleşeceğinin öngörülebileceği söylenebiliyorsa, bu fiil taksirle işlenmiş demektir⁴⁸.

Neticenin objektif olarak öngörülebilir olup olmadığı, failin içinde yer aldığı toplum kesimindeki ortalama bir kişi esas alınarak belirlenir. Netice ortalama bir insan tarafından öngörülemez bir özellik arz ediyor ise taksirli suçun tipiklik unsuru gerçekleşmiş olmaz⁴⁹.

Öngörülmesi gereken suçun kanuni tanımında belirtilen neticedir. Ancak bir davranışın yalnız normal neticeleri değil, fakat mümkün neticeleri de öngörülebilir nitelikte kabul edilmelidir⁵⁰.

Netice öngörülebilir değilse, bu durumda gerçekleşen neticenin özene aykırı bir davranışın değil, talihsiz bir tesadüfün eseri olduğu kabul edilir ve bu netice faile objektif olarak isnat edilemez. Fakat netice öngörülebilir idiyse, bu durumda objektif özene aykırılığın kabul edilmesi veya reddedilmesi, failin öngörülebilir bu neticenin meydana gelmemesi için gerekli olan tedbirleri yeterince alıp almadığına bağlıdır⁵¹.

D- Fail ve Mağdur

Taksirli suçların faili, belli bir faaliyeti icrası sırasında objektif dikkat ve özen yükümlülüğü altında olan kişiler olabilir. Dolayısıyla somut olayda kimin dikkat ve özen yükümlülüğü altında olduğunun tayini gerekmektedir. Bu belirleme, öncelikle birden çok kişinin katılımıyla yürütülen bir faaliyet veya olay söz konusu olduğunda önem

açtığı tehlikeden kurtulduktan sonra, kendi iradi davranışıyla içeride kaldığını düşündüğü babasını kurtarmak amacıyla tekrar yanan binaya girmesinden kaynaklanmıştır. Dolayısıyla somut olayda bizzat failin taksirli davranışının değil, bizzat mağdurun iradi davranışın sonucu olarak gerçekleşmiş bir netice söz konusudur. Bu nedenle, meydana gelen neticenin objektif olarak sanığa isnat edilmesi mümkün değildir.

⁴⁸ Koca/Üzülmez, *Genel Hükümler*, s. 211; İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, *Suç Teorisi*, (2), s. 249; Ebert, s. 166-167; Blank, II, kn. 147.

⁴⁹ Welzel, s. 131.

⁵⁰ İçel, *Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk*, s. 153-154; Koca/Üzülmez, *Genel Hükümler*, s. 212.

⁵¹ Blank, II, kn. 146.

arz eder. Zira bu gibi hallerde kime hangi dikkat ve özen yükümlülüğünün terettüp ettiğini belirlemek, herhangi bir olumsuzluk yaşandığında sorumluluğunun kime ait olduğunu tayin etme imkânını sağlar. Örneğin cerrahi bir müdahale birden fazla sağlık çalışanının katılımını gerektirmektedir. Aynı şekilde bir inşai faaliyet de birden fazla kişinin çeşitli şekillerde katkısıyla yürütülen bir iş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gibi hallerde dikkat ve özen yükümlülüğünü sınırlandıran güven prensibi de göz önünde bulundurulmak suretiyle süreçte kimin hangi sorumluluğu üstlendiğinin, somut olayda da neticenin kimin kendisine terettüp eden hangi yükümlülüğe aykırı davranmasının sonucu olduğunun belirlenmesini gerektirir.

Belli bir organizasyon veya hiyerarşik yapılanma çerçevesinde yürütülen bir faaliyet söz konusu olduğunda, bunun gereği olarak kime yetki ve sorumluluk verilmişse, dikkat ve özen yükümlülüğü altında olanlar da bunlardır⁵². Asıl işveren-alt işveren ilişkisinin söz konusu olduğu hallerde, asıl işverenin alt işverenin işi yürütebilmesi için kendisine terettüp eden yükümlülükleri yerine getirmiş ise, artık işin yürütümüyle ilgili dikkat ve özen yükümü alt işverene ait olacaktır⁵³. Örneğin Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve

⁵² “Olay günü katılanın saha operatörü olarak çalıştığı C... T... Ticaret AŞ'ye ait kazan dairesinde bulunduğu esnada, sanıklardan A... A... nin sevk ve idaresindeki forklifti kazan dairesinden çıkarmaya çalıştığı ancak forkliftin ağırlık dengesinin sağlanamadığı için ilk etapta bu işi yapamadığı, bunun üzerine katılanın ve yanındaki H... isimli iş arkadaşının forkliftin üstüne çıkarak ağırlık dengesini sağlamaya çalıştıkları, katılanın forkliftin üzerine çıktuktan sonra elini tutunmak için uzattığı yerde iki parmağının sıkıştığı ve koparak yaralandığı olayda,... Sanıklardan M... B... nin, katılanın çalıştığı C... T... Jojistik ve Ticaret AŞ'nin yönetim kurulu başkanı olduğu, incelenen dosyada şirket kapsamında yürütülen faaliyetlerin belli bir organizasyon çerçevesinde yürütüldüğünün, sanıklar ve katılanın iş yerindeki sıfatları da göz önünde bulundurulduğunda belirli bir hiyerarşi içinde çalışıldığını, çalışanlara iş güvenliği, iş kazaları ve iş güvenliği mevzuatı hakkında gerekli eğitimlerin verilmiş olduğunun anlaşıldığı göz önünde bulundurularak, meydana gelen iş kazasında sanığa atfı kabil bir kusurun bulunmadığı göz önünde bulundurularak beraati yerine yazılı şekilde mahkûmiyetine karar verilmesi.”, Yarg. 12. CD, 17.10.2017, 4006/7581 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 454-455).

⁵³ “Sanık M... Ş... A... nin müstakil evine ilave olarak yaptırdığı ikinci katın fayans yapım işi için işçi Ş... Ç... ile sözlü olarak anlaştığı, sanığın bilgisi dahilinde Ş... Ç... ile Y... E... nin burada çalışmaya başladıkları, olay günü Y... E... nin balkonun üst kısmındaki fayanslara boyu yetişmediği için plastik sandalyenin üzerine çıktığı ancak dengesini kaybederek zemin+2. Kattan düşerek vefat ettiği olayda, asıl işveren konumunda olan mal sahibi sanığın, inşaat işyerinde yapılacak risk değerlendirmesine göre çalışmalarını güvenli olarak organize etmediği, inşaat çalışmalarının fenni yeterliği bulunan kişilerin teknik gözetim ve sorumluluğu altında yapılmasını sağlamadığı, inşaat alanında bulunan düşme alanlarına çalışanların düşmesini önleyecek yeterli önlemleri almadığı, yapılan çalışmaları iş güvenliği yönünden denetlemediği, izlemediği ve bu şekilde asli kusurlu olduğu, bu yöndeki 24.07.2014 tarihli bilirkişi raporu ve mahkemenin kabulü, dosya kapsamı ve oluşa uygun görülmele, tebliğnamenin bilirkişi raporunun oluşa uygun olmadığı yönündeki bozma görüşüne iştirak edilmemiştir.”, Yarg. 12. CD, 30.11.2016 2015/14620, 2016/13165 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 463-464).

Esasları Hakkındaki Yönetmelik, alt işverenin işçilerinin eğitiminden alt işverenle birlikte asıl işvereni de yükümlü kılmıştır. Dolayısıyla alt işverene bir işin devredildiği hallerde asıl işverenin, alt işverenin işçilerini gereği gibi eğitip eğitmediği hususuna dikkat etmekle yükümlüdür. Dolayısıyla asıl işverenin, sırf bu statüsü nedeniyle alt işverenin yürütümünü üstlendiği işi yerine getirirken meydana gelen her türlü kazadan sorumluluğu yoluna gidilemez. Ancak asıl işveren, iş devrettiği alt işverenin, yürütülecek faaliyet bakımından yetkin olup olmadığını araştırma yükümlülüğü altındadır⁵⁴.

Büyük işletmelerde, belli bir işin yürütümü, işveren adına hareket eden ve işin, işyerinin ve işletmenin yönetiminde görev alan işveren vekillerine (4857 sayılı Kanun m. 2) devredilebilir. Bu gibi hallerde, ehil bir işveren vekiline işin yürütümü devredilmişse, meydana gelen olaylardan işveren vekilinin sorumluluğu tartışma konusu yapılacaktır. Bazı hallerde işveren vekili de yetki devri yoluyla bir faaliyetin yürütümüyle ilgili sorumluluğu üçüncü bir şahsa devredebilir. Netice itibariyle bu gibi hallerde, yetki ve sorumluluk kime devredilmişse, dikkat ve özen yükümlülüğünün bu kişiye düştüğünü belirtmek gerekmektedir⁵⁵.

Bir faaliyetin birden fazla kişinin katılımıyla icra edildiği hallerde her bir katılan kendisinden beklenen dikkat ve özeni göstermekle yükümlüdür. Bu gibi hallerde, dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlalinin sonucu olarak gerçekleşen netice, sadece bir kişinin kendisinden

⁵⁴ “Olay tarihinde sanığın yönetim kurulu üyesi olduğu Ç... Anonim Şirketinin Gemerek ilçesinde bulunan ve şirketin fabrikalarından biri olan tuğla fabrikasında işçi olarak çalışan katılanın, elini kasnağa kaptırarak nitelikli şekilde yaralandığı olayda, sanık müdafii tarafından sunulan bilgi ve belgelere göre olayın gerçekleştiği fabrikaya sorumlu işletme müdürü olarak F... isimli şahsın 25/05/2007 tarihinde yönetim kurulu kararı ile atandığı, sanığın şirketine ait başkaca fabrikaların bulunduğu ve her bir fabrikaya sorumlu müdür atandığı, olayın meydana geldiği fabrikanın idare ve sorumluluğunun F... ye ait olduğunun anlaşıldığı, ancak mevcut dosya kapsamında F... nin mesleki yeterliliği ve sorumluluğu hakkında inceleme yapılmadığı, bu kapsamda öncelikli olarak mahkemece F... hakkında yapılan suç duyurusu gereği dava açılıp açılmadığının araştırılarak, açılmış bir davanın bulunması halinde incelemeye esas dosya ile birleştirilerek, tüm delillerin birlikte değerlendirilmesi gerekirken, eksik inceleme ile sanığın mahkumiyetine karar verilmesi,” Yarg. 12. CD, 08.11.2017, 3744/8583 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 449).

⁵⁵ “Olay tarihinde, S... M... Sanayi Anonim Şirket’inde 23.00- 08.00 vardiyasında işçi olarak çalışan M... Ç... nin, vinç yardımıyla 1,5 metre yüksekliğe kaldırdığı 5 tonluk kalıp parçasının altına geçip çalıştığı esnada, kalıbı tutan vince bağlı çelik halatın koparak üzerine düşmesi sonucu öldüğü olayda; hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen sanık A... nin kollukta verdiği ifadesinde, ölene kalıpta çalışma emrini gece vardiyası amiri olan sanık Ü... ile birlikte verdiklerini beyan ettiği ve anılan işyerinde işçi olarak çalışan tanık U... nun duruşmada verdiği beyanında; vardiya amiri olan sanığın olay sırasında çalışıyor olduğunu, sanığın işçilere, işleri taksim ettiğini ve başlarında durduğu zamanda gerekli kontrolleri yaptığını beyan etmesi karşısında, sanığın denetleme görevini yerine getirmeyerek olayın oluşunda asli kusurlu olduğu,” Yarg. 12. CD, 11.10.2017, 2016/2570, 2017/7364 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 455).

beklenen şekilde davranmamasının sonucu olabileceği gibi, birden fazla kişinin kendilerinden beklenen şekilde davranmamasının sonucu da olabilir. Birden fazla kişinin dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlal etmek suretiyle işlediği suçlarda, herkes bu fiilden dolayı kusuruyla orantılı bir şekilde sorumlu tutulur (m. 22, f. 5)⁵⁶.

Kimi olaylarda failin taksirli davranışına, mağdurun taksirli davranışı eklenebilmektedir. Bu gibi hallerde mağdurun taksirli davranışı, failin taksirli davranışından kaynaklanan sorumluluğa engel olmaz. Fail yine kendi taksirli davranışı nedeniyle kusuruyla orantılı bir şekilde sorumlu tutulacaktır⁵⁷.

⁵⁶ “Sanıklar S... A... ve C... B... haklarındaki beraat hükmüne yönelik temyiz itirazlarının incelenmesine gelince; Sanıklardan A... G... nin, G... Galvaniz A.Ş.nin genel müdürü ve yönetim kurulu üyesi, sanık S... A... nin olayın meydana geldiği galvaniz fabrikasının sorumlu müdürü, sanık C... B... nin ise fabrikada çalışan ve gelen yükleri düzenlemek ile görevli işçi olduğu, fabrikaya gelen yüklerin vinç yardımı ile boşaltıldığı, olay günü vincin sırada olan diğer kamyonların yükünü boşaltmak için kullanılması nedeni ile vincin müsait olmadığı, fabrikaya idaresindeki kamyon ile yük getiren yaralanan Katılan Ş... T... nin sırada beklemek istememesi nedeni ile sanık C... ile konuşarak, yükün forklift aracılığı ile boşaltılması hususunda anlaştığı, forklift kullanımı için gerekli G sınıfı sürücü belgesi olmayan sanık C... idaresindeki forklift ile yükün boşaltılmaya çalışıldığı sırada, yüklerden birinin Katılan Ş... T... nin üzerine düşmesi sonucu yaralandığı olayda; Fabrikada tahmil ve tahliye işlerinin, görevlendirilen yetkili bir kişinin gözetim ve denetimi altında yapılması gerekir iken, G sınıfı sürücü belgesi olmayan ve boşaltma işinde görevli olmayan sanık C... idaresindeki forklift ile yükün boşaltılmaya çalışılması, gerekli iş güvenliği önlemlerinin sağlanması, denetimi ve kontrolü ile iş güvenliği eğitimlerinin işveren vekili sıfatı ile fabrikanın sorumlu müdürü sanık S... A... tarafından sağlanması gerekir iken yapılmaması nedeni ile sanıklar S... ve C... nin tali kusurlu oldukları yönündeki 27.03.2011 tarihli, 03.03.2014 tarihli ve 07.07.2014 tarihli bilirkişi raporlarının oluş ve dosya kapsamına uygun olduğu anlaşılmalı, sanıkların mahkumiyeti yerine; Mahkemece "kazanın meydana gelmesinde forkliftin yüke teması olmadığı..." gerekçeleri ile sanıkların beraatına karar verilmesi”, Yarg. 12. CD, 24.04.2018, 2016/9854, 2018/4786). (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 423).

“Konya Meram Kızılören beldesinde, belediye su deposu iç yalıtım işinde temyiz dışı sanık F... Ç... nin işçisi olarak çalışan ölenin, gece saat 21:10’da çalışırken depo girişi deliğinden aşağı düşerek hayatını kaybettiği olayda, sanık H... S... nin belediye başkanı sıfatı ile su deposu demir ve kalıp işi için temyiz dışı sanık F... K... ile anlaştığı, aralarında yaptıkları sözleşmenin 6.maddesine göre sanık F... K... nin tüm güvenlik tedbirlerini almak ve aldırarak yükümlü olduğu, deponun iç yalıtım işi için ise sanık F... K... nin temyiz dışı sanık F... Ç... ile anlaşarak, aralarında F... Ç... nin yapacağı yalıtım işine garanti verdiği garanti sözleşmesini düzenledikleri, sanık F... K... nin bu garanti sözleşmesini “işveren olarak herhangi bir kusurda takipçi olacağını taahhüt ettiğini” belirterek imzaladığı, bu itibarla ölenin hayatını kaybettiği iç yalıtım işi açısından F... K... nin işveren, F... Ç... nin ise alt yüklenici konumunda olduğu anlaşılmalı, meydana gelen ölüm olayı açısından sanık H... S... ye atfı kabul kusur bulunmadığından sanığın beraati yerine mahkumiyetine karar verilmesi”, Yarg. 12. CD, 13.11.2018, 2017/1464, 2018/10685 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 404).

⁵⁷ “Olay günü temyize gelmeyen sanık K... D... ye ait yığma evi yıkmak amacıyla sanık İ... A... ile, ölen ve ölenin oğullarından oluşan ekibin evden çıkan odun ve tahta parçalarını almak üzere öncelikle evin tavanında bulunan tahta direkleri kesmek suretiyle yıkım çalışmaları yaptıkları sırada, tavanın aniden çökmesi ile o sırada

E- Bilinçli Taksir

Türk Ceza Kanunu taksirin iki görünüm biçimine yer vermiştir: *Bilinçsiz taksir ve bilinçli taksir*. Yukarıdaki açıklamalarda bilinçsiz taksir esas alınmıştır. Bu açıklamalar özü itibarıyla “*kışının öngördüğü neticeyi istememesine karşın, neticenin meydana gelmesi*” (m. 22, f. 3) şeklinde tanımlanan bilinçli taksir bakımından da geçerlidir. Bilinçli taksirin esasının da dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlali oluşturmakta, bilinçsiz taksirde olduğu gibi bilinçli taksirde de özen yükümlülüğünün ihlali dolayısıyla meydana gelen netice istenmemektedir⁵⁸.

Bilinçli taksiri bilinçsiz taksirden ayıran özellik ise neticenin fiilen öngörülmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilinçsiz taksirde fail özen yükümünün ihlali dolayısıyla kanuni tanıma uygun bir fiilin gerçekleşebileceğini tasavvur etmemektedir. Bilinçli taksirde ise fail, suçun konusu bakımından somut bir tehlikenin varlığını müşahade etmekte, ya bu tehlikenin derecesini azımsamasından veya kendi yeteneğini abartmasından ya da şansına güvenmesinden dolayı kanuni tanıma uygun bir fiilin gerçekleşmeyeceğine güven beslemektedir⁵⁹. Bu nedenle, bilinçli taksirle işlenen suçların haksızlık içeriği, bilinçsiz taksirle işlenen suçlara nazaran daha ağırdır. Bilinçli taksirle işlenen suçlarda cezanın belli oranda artırılmasının nedeni budur (m. 22, f. 3).

Bilinçli taksirde fail zararlı neticenin gerçekleşmesi imkânını genel olarak öngörmesine rağmen, somut durumda bunun meydana gelmeyeceği kanaatindedir. Dolayısıyla bilinçli taksirde, gerçekleşen netice iradi değildir. Ancak failde sadece bir ümidin varlığı neticenin iradiliğini ortadan kaldırmaya yetmez. Failin somut durumda neticenin gerçekleşmeyeceği hususunda kuvvetli bir kanaate sahip olabilmesi için gerekli şartların bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır. Aksi takdirde öngörülen neticenin kabullenildiği, göze alındığı veya bu neticeye

sökülen odunları dışarı taşımak amacıyla içeride bulunan ölenin çöken tavanın altında kaldığı, dosya içeriğindeki beyanlar ve bilirkişi tespitlerine göre evin yıkılması işinin, evin sahibi K... D... tarafından ölen C... A... ve sanık İ... A... ya sözlü olarak, çıkacak ahşap malzemeye karşılık 800TL bedelle verildiği, evin yıkılması ve ahşap malzemenin çıkarılması işinde, işi alan sanık İ... ve ölen C... ile birlikte ölenin çocuklarının da çalıştıkları, sanık İ... ile ölen C... nin işi alan olmaları sebebiyle sanık İ... nin ölenin işvereni olmayıp hiyerarşik bakımdan ölen ile aynı konumda olduğu, ancak olay akabinde sökülen giriş içerisindeki demir miktarının az olması ve söküm işi yapan şahısların ilk olarak beton girişinin sabitlendiği taş duvarı sökmeleri sebebiyle girişin göçmüş olduğunun tespit edilmesi karşısında, usulüne uygun olarak yapılmayan yıkım işlemi ile ilgili bütün sorumluluğun evi yıkmak için ortaklaşa anlaşan sanık İ... ve ölen C... de olduğu anlaşıldığından ve sanığın mahkumiyetine ilişkin mahkemenin kabul ve takdirinde bir isabetsizlik bulunmadığından tebliğnamedeki bozma öneren görüşe iştirak edilmemiştir”, Yarg. 12. CD, 27.04.2017, 2015/17035, 2017/3555 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 430).

⁵⁸ Koca/Üzülmez, *Genel Hükümler*, s. 230.

⁵⁹ Jescheck/Weigend, s. 568.

kayıtsız kalındığı, dolayısıyla olası kastla hareket edildiği kabul edilir⁶⁰. Örneğin failin mahareti, kabiliyeti, tecrübesi ve olayın özellikleri gibi hususlar bu şartların değerlendirilmesinde dikkate alınacaktır⁶¹. Nitekim bu görüşlerin etkisiyle yeni TCK'da (m. 22, f. 3) da bilinçli taksir bakımından ayırıcı kıstasın öngörülen neticenin istenmemesi olduğu kabul edilmiştir⁶².

IV- TAKSİRLİ SUÇLARDA KUSURLULUK

Taksirli suçlarda fail, mevcut koşullara, şahsi yetenek ve kabiliyetine, bilgi ve tecrübe düzeyine göre imkân dâhilinde bulunan ve görevi gereği yerine getirmesi zorunlu olan dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranarak öngörülebilir bir neticenin meydana gelmesine sebebiyet vermesi nedeniyle kınanmaktadır

⁶⁰ “Aynı ecza deposunda işçi olarak çalışan sanıkların konuşma ve işitme engelli olan katılanın kıyafetlerine aseton maddesi sıkarak ellerinde çakmakla şaka yaptıkları sırada katılanın kıyafetlerinin alev alması nedeniyle yanarak basit tıbbi müdahale ile giderilemez şekilde yaralandığı olayda, sanıkların ecza deposunda çalışmaları dolayısıyla yanıcı olduğunu bildiklerini maddeyi katılanın üzerine sıkıp ateşle yaklaştıklarında katılanın kıyafetlerinin tutuşabileceğini ve yanabileceğini öngörmeleri rağmen hareketlerine devam ederek meydana gelebilecek neticeyi kabullendiklerinin dolayısıyla suçun olası kastla işlediklerinin anlaşılması karşısında sanıklar hakkında yazılı şekilde taksirle yaralamadan hüküm kurulması,” Yarg. 12. CD, 22.05.2018, 2016/7970, 2018/5820 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 90-91).

⁶¹ İçel, *Taksirden Doğan Sühjektif Sorumluluk*, s. 192, 194; Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 297, 320. “Oluşa ve dosya kapsamına göre; sanığın ortağı ve yetkilisi olduğu, oto yedek parça imalatı yapan A... Kalıp Makine Sanayi Dış Ticaret Ltd.Şti.'nde işçi olarak işe başlayan katılanın, görevinin fabrikanın tesviye bölümünde tezgahta çapak temizliği olduğu, işe girdikten 20-25 gün sonra bir saat kadar burç çakma makinesi olarak tabir edilen makinenin nasıl çalıştığına ilişkin eğitim gördükten sonra çapak temizleme işine devam ettiği, olay günü burç çakma makinesinde çalışmasının istendiği, makinede çalışırken elini makineye kaptırdığı ve 3 ve 4. parmakları DIP eklem seviyesinden kesildiği, yaralanmasının yaşam fonksiyonlarını orta (3) derecede etkiler nitelikte ve fonksiyonel kaybın organlarından birinin işlevinin zayıflaması niteliğinde olduğu olayda, kadın olan katılanın suç tarihinde yürürlükte bulunan 16.06.2004 tarih ve 225494 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliğinin ek çizelgesine göre, metal ve alaşımlarının, metalsi ve alaşımlarının her çeşit döküm (adi döküm, pres döküm, enjeksiyon döküm gibi) ve haddeleme, presleme suretiyle sıcak ve soğuk olarak şekillendirme niteliğindeki çok tehlikeli işler sınıfında çalıştırılmaması gerektiği halde çalıştırıldığı anlaşılmakla, ağır ve çok tehlikeli işlerden olduğu halde kadın işçi çalıştıran, iş sağlığı ve iş güvenliğini sağlamaya yönelik risk değerlendirmesi içeren iş organizasyonunu yapmayan, iş sağlığı ve iş güvenliğinin sağlanması için gerekli olan önlemleri ihmal eden, bu önlemlere uyulup uyulmadığını denetlemeyen, preslere gerekli koruyucuların yapılmasını sağlamayan ve daha güvenli olan yeni teknolojileri kullanmayan sanığın eylemini bilinçli taksirle gerçekleştirdiği ve tayin olunan cezasında TCK'nın 22/3. maddesi uyarınca arttırım yapılması gerektiğinin gözetilmemesi,” Yarg. 12. CD, 13.11.2018, 2017/2296, 2018/10726 (Kaygusuz, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında*, s. 441).

⁶² Koca/Üzülmez, *Genel Hükümler*, s. 233-234.

Taksirli suçlarda yukarıda sıralanan unsurların gerçekleşmesiyle birlikte haksızlığın gerçekleştiği kabul edilir. Haksızlığın unsurlarının gerçekleşmesi failin cezalandırılabilmesi bakımından gerekli ve fakat yeterli değildir, ayrıca failin taksirli bir haksızlığı gerçekleştirmesi nedeniyle kınanabilmesi de gerekir.

Taksirle işlenen suçlarda kusur, kasten işlenen suçlarda olduğu gibi, esas itibarıyla bir kimsenin işlediği haksızlık teşkil eden fiilden dolayı kınanması gerektiği konusundaki yargıyı ifade eder⁶³. Bu durumda dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranmak suretiyle taksirli bir haksızlığı gerçekleştiren kişi, böyle bir fiili işlemesi nedeniyle kınanabilmesi halinde cezalandırılacaktır.

Taksirli suçlarda da kusur yargısının oluşması bakımından aranan *ilk unsur*, failin yaşı ve akli sağlığına bağlı olan *kusur yeteneğidir*. Kusur yeteneği olmayan bir kimse, taksir alanında da kusurlu hareket edemez. Bununla birlikte, kusur yeteneği olmayan bir kimse de belli şartlar altında, objektif özen yükümlülüğüne aykırı hareket edebilir. Bu itibarla işlediği taksirli haksızlığa bağlı olarak kusur yeteneği olmayan kişilere de güvenlik tedbirleri uygulanabilir⁶⁴.

Taksirli suçlarda kusur isnadı, failin kişisel kabiliyetine göre, objektif olarak mevcut olan özen yükümlülüğünü müşahade edebilecek ve yerine getirebilecek durumda olmasına bağlıdır (*kusurun unsuru olarak kişisel yapabilirlik*). Bu husus araştırılırken, üçüncü bir kişinin durumu değil, bizatihi failin kabiliyeti, tecrübesi ve bilgi düzeyi göz önünde bulundurulacaktır⁶⁵.

Her yükümlülük gibi, dikkat ve özen yükümlülüğünün de yerine getirilme imkânının bulunması gerekir (*kusurun unsuru olarak özene uygun hareketin beklenebilirliği*). Böyle bir imkân yoksa o yükümlülüğün yerine getirilmesi de istenemez. Böyle bir imkânın bulunup bulunmadığının belirlenmesinde failin şahsi niteliklerinin göz önünde tutulması gerekir. Esasında neticenin öngörülebilir olması, dikkat ve özen yükümlülüğünün yerine getirilmesi imkânını da ifade etmektedir⁶⁶. Taksirli suçlarda kusur yargısı, harici koşulların objektif özen yükümlülüğünün yerine getirilmesini beklenemez kıldığı hallerde ortadan kalkar. Şüphesiz burada da özen yükümlülüğüne uygun davranışın beklenebilirliğinin objektif bir değerlendirilmesi yapılmalıdır⁶⁷.

İş kazalarından kaynaklı kusur değerlendirmesi de bu unsurlar çerçevesinde yapılacaktır. Meydana gelen kazada taksirli davranışı

⁶³ Jescheck/Weigend, s. 592; Kühl, § 17, kn. 89.

⁶⁴ Jescheck/Weigend, s. 593; Kühl, § 17, kn. 90.

⁶⁵ Jescheck/Weigend, s. 594-596; İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, *Suç Teorisi*, (2), s. 254 vd.; Kühl, § 17, kn. 92.

⁶⁶ İçel, *Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk*, s. 142, 143, 144.

⁶⁷ Jescheck/Weigend, s. 597.

tespit edilen kişinin eğitim durumu ve iş tecrübesi kusur değerlendirmesinde özellikle göz önünde bulundurulacak hususlardır.

TCK'nın 22. maddesinin dördüncü fıkrasında, "*Taksirle işlenen suçtan dolayı verilecek olan ceza failin kusuruna göre belirlenir*" denilmektedir. Maddenin gerekçesinde de **kusurluluğun normatif bir değerlendirmeyle ancak hâkim tarafından belirleneceği, bu konuda bilirkişi incelemesi yaptırılmayacağı** yerinde olarak ifade edilmiştir. Uygulamada bilirkişiye ancak bir faaliyetin icrasıyla bağlantılı olarak dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlalinin söz konusu olup olmadığı noktasında başvurulabilir. Teknik bir tespitin zorunlu olduğu bu gibi hallerde hakimin bir hukukçu olarak taksirin varlığını veya yokluğunu tespit etmesi mümkün değildir. Dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlalinin tespitinden sonraki aşamada ise taksirli bu fiilden dolayı failin kusurlu addedilip edilemeyeceği hususu hakimin görev alanına girmektedir. Dolayısıyla somut olayda dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlal edilip edilmediğini belirlemek üzere görevlendirilen bilirkişiler, ilgililerin kusurlu olup olmadıkları konusunda değerlendirmede bulunma yetkisine sahip değillerdir. 765 sayılı Kanunun etkisiyle uygulamada hakkında isnatta bulunulan kişilerle ilgili olarak bilirkişilerce yapılan asli kusur-tali kusur değerlendirmesinin yeni TCK'da yeri yoktur. Dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlal eden kişi hakkındaki kusur değerlendirmesi tamamıyla hakimin normatif olarak yapacağı bir tespittir. Hakim yapacağı değerlendirme sonucunda faili kusurlu bulursa, kusurun ağırlığı ve diğer sebepler de göz önünde bulundurulurken bir cezaya hükmedilecektir. Ayrıca 765 sayılı TCK'nın 455 ve 459. maddelerine 17.06.1964 tarih ve 501 sayılı Kanunla eklenen fıkralara göre hâkime taksirle öldürme ve yaralama fiillerinde cezayı kusurun derecesine göre sekizde birine kadar indirme yetkisi veren düzenlemeden hareketle uygulamada ortaya çıkan kusurun matematiksel olarak ifade edilmesi yöntemi sona erdirilmiş olmaktadır. Bundan böyle failin cezası kusurunun ağırlığına göre belirlenecektir ve kusurluluğun matematiksel olarak ifadesi mümkün olmayacaktır. Failin taksirli fiili işlemindeki kusuru hâkim tarafından değerlendirilecek ve bunun sonucunda kusurun ağırlığı veya hafifliği göz önünde bulundurulurken cezanın alt ve üst sınırı arasındaki bir cezaya hükmedilecektir⁶⁸.

SONUÇ

Taksirli bir suçtan dolayı sorumluluğun temel şartını, kişinin işlemiş olduğu bir fiille bağlantılı olarak pozitif hukukun veya müşterek tecrübenin gereği olan dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlal etmesi oluşturmaktadır.

⁶⁸ Koca/Üzülmez, *Genel Hükümler*, s. 229.

Bir neticenin gerçekleşmiş olması taksir değerlendirilmesinde başlı başına bir anlam taşımamakta, sadece ceza hukukunun bağlantı noktasını oluşturmaktadır. Ceza adaleti sistemi, oluşan şüphe nedeniyle devreye girince, neticenin oluşumuna sebebiyet veren faaliyet alanı göz önünde bulundurulmak suretiyle, öncelikle ilgililerden beklenen dikkat ve özenin ne olduğu objektif olarak tespit edilmekte, bilahare somut olay bağlamında fiili icra eden kişinin objektif olarak çerçevesi çizilen özeni gösterip göstermediğini belirlenmektedir. Eğer kişi objektif dikkat ve özen yükümlülüğüne uygun davranmış ise, taksirli bir davranış söz konusu olmadığından kişinin sorumluluğu yoluna gidilememektedir. Buna karşılık, bu kişinin objektif dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlal ettiği tespit edilmiş ise bilahare neticenin bu kişiye yüklenip yüklenemeyeceğinin belirlenebilmesi bakımından nedensellik bağı ve objektif isnadiyet bağlamında değerlendirme yapılmakta, bu unsurların gerçekleştiğinin tespit edilmesi halinde, kusur değerlendirmesi yapılmaktadır.

Bu sistematik inceleme özellikle işbölümünün, asıl işveren/alt işveren ilişkisinin veya işveren vekilliği ilişkisinin ya da bu benzer şekilde gözetim ve denetim yetkisinin devrenin söz konusu olduğu hallerde sorumluluğun kime ait olacağına belirlenmesinde sağlıklı bir değerlendirme yapılmasına imkân verecektir. Bir iş kazası söz konusu olduğunda, öncelikle kazaya konu işin icrasıyla bağlantılı olarak, kişilerden beklenen dikkat ve özenin ne olduğunun, bu yükümlülüğün kaynağının ne olduğunun, bunun somut olayda kime terettüp ettiğinin, birden fazla kişinin yükümlülük ihlali söz konusu ise bunun dayanaklarının ne olduğunun tereddüde yer bırakmayacak şekilde ortaya konulması gerekmektedir.

Türk yargısının taksirli suçlara ilişkin uygulaması halen 765 sayılı TCK'nın etkisi altındadır. Bu kapsamda taksir halen bir kusurluluk şekli olarak kabul edilmektedir. Yeni TCK'nın taksirli suçlar bağlamında kabul ettiği haksızlık/kusur ayrımının benimsenememiş olmasının neticesi olarak uygulamada halen bilirkişilerin önemli bir fonksiyon üstlendiği, bilirkişilerin asli/tali kusur ayrımı yapmaya devam ettikleri görülmektedir. Sorunlu diğer bir alan, taksirli fiili netice arasındaki nedensellik bağının açık olduğu kimi olaylarda, neticenin doğrudan doğruya bu hareketin sonucu olmaması noktasından hareketle nedensellik bağının kesildiği kabul edilmektedir. Tabii ki bu değerlendirme de bilirkişi marifetiyle yapılmaktadır. Böylelikle aslında objektif isnadiyet bağlamında normatif olarak hakim tarafından yerine getirilmesi gereken bir göre bilirkişilere bırakılmış olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Blank, Theodor, *Strafrecht AT II*, München, 2001, kn. 149
- Ebert, Udo, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 3. Auflage, Heidelberg, 2001
- Heinrich, Bernd, *Strafrecht Allgemeiner Teil II*, Stuttgart, 2005, kn. 1010.
- İçel, Kayıhan, *Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Söbjektif Sorumluluk*, İstanbul, 1967.
- İçel, Kayıhan/ Sokullu-Akıncı, Füsün/ Özgenc, İzzet/ Sözüer, Adem/ Mahmutoğlu, Fatih Selami/ Ünver, Yener, *İçel Suç Teorisi*, İstanbul, 2002, 2. Bası.
- Jescheck. Hans-Heinrich/ Weigend, Thomas, *Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil*, 5. Auflage, Berlin, 1996.
- Kaygusuz, Serap, *Yargıtay Uygulamaları Kapsamında Taksirle Öldürme Taksirle Yaralama Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçları*, Ankara, 2019, 2. Baskı.
- Keçelioğlu, Elvan, *Taksirli Suçun Dogmatiği*, Ankara, 2015.
- Koca, Mahmut /Üzölmez, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, 2019, 12. Baskı.
- Kühl, Kristian, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 4. Auflage, München, 2002,
- Maurach, Reinhart/Zipf, Heinz, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, Band 1, 7. Auflage, Heidelberg, 1989, § 16, kn. 45.
- Önder, Ayhan, *Ceza Hukuku Dersleri*, İstanbul, 1992.
- Özgenc, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, 2011, 15. Bası.
- Stratenwerth, Günter/Kuhlen, Lothar, *Strafrecht Allgemeiner Teil I*, Die Straftat, 5. Auflage, Köln-Berlin, München, 2004.
- Welzel, Hans, *Das Deutsche Strafrecht*. Eine systematische Darstellung, 10. Auflage, Berlin, 1967.